

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Dömda till arbetslöshet?

En kvalitativ intervjustudie om arbetsgivares föreställningar om
fängelsedömda

Stina Langer och Emma Lundin

2017

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Kriminologi
Kandidatprogram i utredningskriminologi

Handledare: My Lilja
Examinator: Amir Rostami

Abstract

“Sentenced to unemployment?”

The aim of the study was to examine employers' perceptions of prisoners and the factors that were perceived to affect employability. Using semistructured interviews with six employers we found that prisoners were primarily described through one of the two following categories; the employable and the non-employable. The factors affecting employability concerned the type of offense that had led to the prison sentence and the risks that were perceived to accompany this type of offense. To handle these risks, access to criminal history records was considered a valuable tool. At the same time, it was emphasized that easily accessible criminal history records may cause difficulties for ex-prisoners to readapt into society. However, what affected the employability the most was whether or not employers had confidence in the individual and if the person had made a good impression. Furthermore, it emerged that perceptions of women in prison differ from the perceptions about prisoners (mainly men). This was because women in prison were seen as victims rather than perpetrators.

Keywords: prisoners, employer, perceptions, employability, interviews

Sammanfattning

Syftet med studien var att studera föreställningar om fängelsedömda hos arbetsgivare samt vilka faktorer som upplevdes påverka anställningsbarheten. Genom semistrukturerade intervjuer med sex arbetsgivare fann vi att fängelsedömda primärt beskrevs utifrån två kategorier; de anställningsbara och de icke anställningsbara. De faktorer som påverkar anställningsbarheten handlade främst om vilken brottstyp som föranlett fängelsedom och de risker som upplevdes medfölja denna brottstyp. För att gardera sig mot dessa risker ansågs belastningsregistret vara ett värdefullt verktyg. Samtidigt framhövdes att utdrag ur belastningsregistret kan innebära svårigheter för fängelsedömda att återanpassas till samhället. Det som dock påverkade anställningsbarheten i störst utsträckning var huruvida arbetsgivarna upplevde att de fick en god uppfattning om och kände förtroende för individen. Vidare framkom att föreställningar om kvinnor i fängelse skiljer sig från generella föreställningar om fängelsedömda (i huvudsak män). Detta berodde på att kvinnor i fängelse i mycket högre utsträckning sågs som offer snarare än förövare.

Nyckelord: fängelsedömda, arbetsgivare, föreställningar, anställningsbarhet, intervjuer

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till de arbetsgivare som har deltagit i intervjuerna. Utan er skulle den här studien inte ha blivit av. Tack för att ni delade med er av era personliga tankar och erfarenheter om ett komplext ämne. Ni har alla medverkat till skapandet av den här uppsatsen.

Tack också till vår handledare My Lilja som under hela processen kommit med värdefulla råd och kloka synpunkter.

Vi har varit två författare till den här uppsatsen och vi ansvarar gemensamt för innehållet i sin helhet.

Innehållsförteckning

Abstract.....	
Sammanfattning.....	
Förord.....	
1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.1.1 Syfte.....	2
1.1.2 Frågeställningar	2
1.2 Disposition	3
2. Tidigare forskning.....	4
2.1 Tillvägagångssätt för att hitta tidigare forskning	4
2.2 Synen på fängelsedömda.....	4
2.3 Synen på kvinnor i fängelse	7
2.4 Belastningsregistret	7
3. Teoretiska perspektiv.....	9
3.1 Socialkonstruktionism.....	9
3.2 Stämpling	10
3.3 Ideala offer	11
4. Metod.....	13
4.1 Val av metod	13
4.2 Urval och avgränsningar	14
4.3 Tillvägagångssätt.....	14
4.3.1 Bearbetning och analysmetod.....	15
4.3.2 Transkribering	16
4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	16
4.5 Etiska ställningstaganden	17
5. Analys	19
5.1 Synen på fängelsedömda.....	19
5.1.1 Fängelsedömd – en stereotyp	19
5.1.2 Vem som helst kan hamna i fängelse	22
5.2 Synen på kvinnor i fängelse	23
5.2.1 Lägre risk att bli dömd	23
5.2.2 En viss typ av kvinna.....	24

5.2.3 Kvinnors brottslighet beror på yttre omständigheter	25
5.2.4 Skillnad på våldsbrott beroende på gärningspersonens kön.....	25
5.2.5 Frågan om kön en "het potatis"?	26
5.3 Brotstyp påverkar anställningsbarheten	27
5.3.1 Vålds- och sexualbrott	27
5.3.2 Trafik- och narkotikabrott	29
5.3.3 Ekonomisk brottslighet	31
5.3.4 Branschkoppling	32
5.4 Belastningsregistrets betydelse	33
5.4.1 Utdrag ur belastningsregistret - ett bra verktyg.....	33
5.4.2 Utdrag ur belastningsregistret - ett dilemma	34
5.5 Vem och varför är viktigare än vad	35
5.5.1 Engångsföreteelser och ungdomliga misstag	35
5.5.2 Viljan till förändring och ökad kunskap	36
5.5.3 Viktigast av allt är ändå individen.....	37
6. Diskussion	38
6.1 Synen på fängelsedömda.....	38
6.2 Synen på kvinnor i fängelse	39
6.3 Om brottstyp, risk och utdrag ur belastningsregistret	39
6.4 Avslutande diskussion.....	40
6.4.1 Metoddiskussion	41
6.4.2 Framtida forskning	42
Litteraturförteckning	43
Bilagor	46
Bilaga 1. Sökning i Discovery	46
Bilaga 2. Informationsbrev.....	48
Bilaga 3. Intervjuguide.....	49

1. Inledning

Personer som frigges från kriminalvårdsanstalter möts ofta av stora svårigheter efter frigivning. Problematik på flera områden är vanligt, till exempel sociala problem, bristande utbildning, skulder, svag anknytning till arbetsmarknaden och allmänna svårigheter att försörja sig (Sallander & Alvant, 2012, s.19). Att få ett arbete efter frigivning anses i internationell forskning ofta vara ett förhållande som minskar risken för återfall i brott. Gill (1997, s.348) konstaterar till exempel att arbete, enligt de fängelsedömda själva, är ett bra incitament för att inte återfalla i brott. Farrington (2008, s.74) menar att studier visar samband mellan arbetslöshet och en ökad grad av brottslighet jämfört med när samma individ hade en anställning. Detta är i linje med Laub och Sampson (2003, s.138) vilka menar att individer som har ett arbete begår brott i lägre utsträckning än när de är arbetslösa, bl.a. till följd av den ökade sociala kontrollen som följer av att deras rutinaktiviteter ändras vid anställning. Ring och Westfelt (2012, s.14) menar att flera faktorer påverkar återfallsbrottsligheten men att individer som lyckas anknyta till arbetsmarknaden efter frigivning från fängelse generellt löper mindre risk att återfalla i brott.

I Sverige finns många olika åtgärder för att minska återfall bland tidigare fängelsedömda, ett exempel är arbetsmarknadsinsatsen Krami - ett samarbete mellan Kriminalvården, Arbetsförmedlingen och Socialtjänsten - vilken syftar till att öka möjligheterna till arbete efter frigivning (Kriminalvården, 2014a, s.9). Kriminalvården, som bl.a. ansvarar för verkställandet av fängelsestraff, har till uppgift att minska den cirka 50% höga återfallsbrottsligheten hos fängelsedömda (BRÅ, 2014, s.2; Kriminalvården, 2017). I detta arbete används olika åtgärder där kategorin arbetsförberedande framstår som prioriterad. Kriminalvården anser att det är möjligt att insatser som syftar till att fängelsedömda kommer ut i arbetslivet kan ha effekt på återfallsbrottsligheten (Kriminalvården, 2014a, s.9). Arbetsförmedlingen i Sverige erbjuder dessutom ekonomisk ersättning till arbetsgivare som anställer personer i ”nystartsjobb”, där personer som dömts till fängelse minst ett år och har frigång eller villkorlig frigivning kan komma ifråga. Arbetsknapande åtgärder tycks således vara en viktig utgångspunkt för aktörer som arbetar med att återanpassa fängelsedömda till samhället.

Flera internationella forskningsstudier visar att det föreligger stora svårigheter för personer som suttit i fängelse att komma in på arbetsmarknaden (Lilja, 2014, s.107). En av orsakerna tros vara diskriminering bland arbetsgivare, exempelvis syns internationellt en ökande trend att arbetsgivare begär utdrag ur belastningsregistret som en del av rekryteringsprocessen (Lilja, 2014, s.108). År 2014 kom en SOU-rapport (SOU 2014:48) med en utredning om registerutdrag i arbetslivet. Rapporten mynnar ut i ett förslag om ett förbud för arbetsgivare att begära registerutdrag från arbetssökande utan författningsstöd för detta (SOU 2014:48, s.11). I utredningen har företeelsen att begära utdrag ur belastningsregistret kartlagts och slutsatsen är att detta är en relativt vanlig åtgärd i anställningsprocesser (SOU 2014:48, s.13). Vidare framkommer i rapporten att de uppgifter som förekommer i belastningsregistret är synnerligen integritetskänsliga och att syftet med registret främst är att verksamheter inom rättsvårdande och brottsbekämpande myndigheter skall nyttja detta (SOU 2014:48, s.12). Den enskilda individen bör fortsatt ges full möjlighet till insyn om sig själv men det bör råda

restriktivitet för hur man använder och sprider uppgifter som förekommer i belastningsregistret (SOU 2014:48, s.13). Därför bör individer som söker arbete vara försäkrade om att deras personliga integritet skyddas och att de som har avtjänat sitt straff ges en rimlig möjlighet att återanpassas i samhället (a.a.).

Andra orsaker, utöver diskriminering bland arbetsgivare, som kan påverka tidigare fängelsedömdas återanpassning i arbetslivet kan vara låg utbildningsnivå, bristande arbetslivserfarenhet och missbruksproblematik (Lilja, 2014, s.110). Utöver den positiva effekt som insatser mot dessa problemområden kan medföra för den enskilda individen finns också mycket att vinna för övriga samhället exempelvis i form av samhällsekonomiska besparingar och minskat lidande för närstående och brottsoffer (Sallander & Alvant, 2012, s.20).

Skardhamar och Savolainen (2014) ifrågasätter emellertid att arbete per automatik leder till minskad återfallsbrottslighet för tidigare dömda personer. De menar att resultatet från deras studie visar att en minskning av brottslighet föregick anställningen och att arbete således inte orsakar permanent laglydighet (Skardhamar & Savolainen, 2014, s.286). Det ansågs vara extremt ovanligt att individer gick från att vara aktiva brottslingar till att få en anställning och sluta begå brott. Anställningen föregicks i normalfallet av en brottsinaktiv tvåårsperiod och anställning bör således, enligt Skardhamar och Savolainen (a.a.), snarare ses som en naturlig konsekvens av en redan ökad motivation hos individen att bli laglydig.

Sammantaget tyder forskning på att det finns samband mellan arbetslöshet och brottslighet men att eventuella orsakssamband är svårare att säkerställa. Sambandet kan gå i olika riktningar genom att anställning kan minska benägenhet att begå brott samtidigt som kriminalitet minskar möjlighet till arbete (jmf Chalfin & Raphael, 2009, s.445 ref. i Kriminalvården, 2014a, s.9). Även om arbetets betydelse för återfallsrisken i brott hos fängelsedömda inte är helt fastställd och mer forskning krävs kan arbetsmarknaden ändå ses som en inkörsport till det etablerade samhället på ett ekonomiskt och socialt plan, där ett meningsfullt arbete kan ge individen inkomst, mål och social kontakt (Fletcher, 1999, s.433). Att nekas detta på grund av till exempel diskriminering från arbetsgivare som möjligen grundar sig på okunskap och föreställningar om fängelsedömda kan ge negativa effekter för den enskilde (a.a.).

1.1 Syfte och frågeställningar

1.1.1 Syfte

Syftet är att studera föreställningar om fängelsedömda hos arbetsgivare samt vilka faktorer som upplevs påverka anställningsbarheten.

1.1.2 Frågeställningar

- Hur beskriver arbetsgivarna fängelsedömda personer?
- Vilken roll spelar brottstypen i fråga om arbetsgivares attityder till fängelsedömda och i deras anställningsbeslut?
- Vilka faktorer påverkar den upplevda anställningsbarheten?

- Hur kan arbetsgivarnas föreställningar om fängelsedömda beskrivas utifrån skillnader när det gäller de fängelsedömdas kön?
- Vilken roll spelar utdrag ur belastningsregistret i anställningsprocesser?

1.2 Disposition

Uppsatsen börjar med en kort sammanfattning på engelska och svenska.

Därefter följer uppsatsens sex kapitel. Kapitel 1 är en inledning som avhandlar uppsatsens ämnesområde med grundläggande kunskap, syfte, och frågeställningar. Kapitel 2 redogör för relevant tidigare forskning samt tillvägagångssätt för att hitta denna. Kapitel 3 presenterar våra teoretiska utgångspunkter. Kapitel 4 beskriver val av metod, urval, tillvägagångssätt vid genomförande, bearbetning, val av analysmetod samt etiska överväganden. Kapitel 5 presenterar resultat och analys. Kapitel 6 innehåller en diskussion av de huvudsakliga resultaten och metoden samt förslag till fortsatt forskning.

Uppsatsen avslutas med litteraturförteckning och bilagor.

2. Tidigare forskning

2.1 Tillvägagångssätt för att hitta tidigare forskning

Vi använde oss huvudsakligen av en systematisk sökning för att finna relevant forskning till vår studie, en sökmetod som rekommenderas vid sökningar inom ett specifikt ämne (se t.ex. Rienecker & Stray Jörgensen, 2014, s.138). För att få en överblick och söka efter tidigare forskning i ämnet använde vi oss utav databasen Discovery – en samsöktjänst som söker i flera tryckta och elektroniska resurser samtidigt. Några av de databaser som Discovery söker i är SwePub, PsychInfo och SocIndex. Dessa är relevanta för denna studie då de bl.a. innehåller artiklar från tidskrifter (nationella och internationella) som berör socialt arbete, psykologi och kriminologi. Dessutom är många artiklar vetenskapliga sådana. Den kompletta sökhistoriken från Discovery återfinns i bilaga 1. I sökningarna använde vi oss av engelska sökord då vi bedömde att den mesta forskningen på det aktuella ämnet är skriven på detta språk. I alla sökningar använde vi filtret *peer reviewed*. De artiklar som vi fann intressanta och som inte fanns i fulltext på Discovery fjärrlånades från Högskolan i Gävles bibliotek.

I några av artiklarna fann vi referenser till andra tillsynes relevanta artiklar. I dessa fall sökte vi direkt på artikelns titel i sökportalen. Denna metod kallas kedjesökning och är en tillförlitlig metod för att hitta litteratur som författare inom ämnet själva rekommenderar (jmf Rienecker & Stray Jörgensen, 2014, s.138). Metoden är användbar under förutsättning att den ursprungliga litteraturen håller god kvalitet, men en svaghet är risken att missa forskning med andra perspektiv och utgångspunkter, vilket kan få sökningen att framstå som partisk (a.a.). För att undvika detta har vi valt att endast använda denna metod som komplement till vår mer systematiska sökning.

Som bakgrundslitteratur har vi i stor utsträckning använt oss av tidigare kurslitteratur i utbildningen. Denna litteratur har bidragit med kunskap för att bredda vår bild och ge en mer fullständig kontext. Att öka sin ämneskunskap, samt att även presentera denna, är en viktig aspekt för att senare kunna ta ställning till om resultatet som studien genererar är ny kunskap eller inte, något som dessutom visar vilket vetenskapligt bidrag studien ger (Kvale & Brinkmann, 2014, s.150).

2.2 Synen på fängelsedömda

Som tidigare nämnt har internationell forskning påvisat diskriminering bland arbetsgivare som en anledning till att fängelsedömda har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Haslewood-Pócsik, Brown och Spencer (2008, s.18) menar att diskriminering på arbetsmarknaden leder till reducerade anställningsmöjligheter och svårigheter att etablera sig i arbete för dömda individer som i sin tur kan leda till återfall i brottslighet. Urvalet till deras enkätstudie bestod av ca 2 500 arbetsgivare inom olika branscher. Det visade sig att 43% av respondenterna hade erfarenhet av att anställa tidigare fängelsedömda (Haslewood-Pócsik et al., 2008, s.20). Dessa arbetsgivare kom i större utsträckning från de branscher som dessutom hade störst svarsfrekvens överlag (vård-, hälsa- och tillverkning). Värt att notera är att endast

8% av enkäterna återsändes komplett ifyllda, något som är att betrakta som en mycket låg svarsfrekvens. Detta menar dock författarna inte är ovanligt vid den här typen av studier då flera liknande undersökningar hade ungefär samma svarsfrekvens. De arbetsgivare som skickade in sin enkät ansågs dessutom vara tillräckligt representativa för populationen i stort utifrån variation.

Haslewood-Pócsik et al. (2008, s.24) menar vidare att uppfattningar om fängelsedömda som opålitliga personer i högre grad återfinns bland arbetsgivare utan erfarenhet av att anställda tidigare fängelsedömda, än bland arbetsgivare med sådan erfarenhet. Denna studie visar även att den brottstyp en individ är dömd för påverkar möjligheterna till anställning. Ca 70% av respondenterna uppgav att de aldrig skulle anställa någon som är dömd för mordbrand eller sexualbrott medan endast 3% angav trafikbrott som hinder för anställning (Haslewood-Pócsik et al., 2008, s.21). När arbetsgivarna tillfrågades om vilka eventuella betänkligheter som fanns gällande anställning av en tidigare dömd individ uppgav en majoritet av arbetsgivarna *risk* som den huvudsakliga invändningen (Haslewood-Pócsik et al., 2008, s.23). Både den risk som personen kunde utgöra för övrig personal och kunder samt den risk det kunde innebära för personens egna säkerhet (a.a.).

Holzer, Raphael och Stoll (2004) menar att den stora andelen arbetsgivare från deras enkätstudie som svarade ”det beror på” på frågan om de var villiga att anställa tidigare dömda personer tyder på att en mängd personliga faktorer påverkar ett eventuellt anställningsbeslut. Faktorer som nämns är till exempel hur nyligen personen frigavs från fängelse, brottstyp och arbetslivserfarenhet före och efter fängelsetiden (Holzer et al., 2004, s.41). Holzer et al. (a.a.) menar dessutom att en person med en kriminell bakgrund av arbetsgivare kan uppfattas som en icke-tillförlitlig anställd, vilken kan bryta mot regler, stjäla eller bemöta kunder på ett mindre önskvärt sätt. Vad gäller skillnad i brottstyp framkom att ca 90% av arbetsgivarna var motvilliga till att anställa en person som suttit i fängelse för våldsbrott medan nästan 50% kunde tänka sig att anställa en person som fått en fängelsedom för egendoms- eller narkotikabrott (Holzer et al., 2004, s.42). I sin teoretiska modell över vad som påverkar anställningsbeslutet i fråga om brottsbelastade personer menar även Jones Young och Powell (2015, s.301–302) att brottstypen spelar en stor roll. Dessutom anses återfallsbrottslighet och hur allvarligt brottet anses vara i stor utsträckning påverka arbetsgivarnas beslut. Jones Young och Powell (a.a.) genomförde en kunskapssammanställning på området och drog bl.a. slutsatsen att brottstyper kan delas in i två kategorier; *blue-collar crimes* definieras som brott som involverar våld eller hot om våld och *white-collar crimes* beskrivs som brott relaterat till bedrägligt eller vilseledande beteende. Författarna menar att *blue-collar crimes* anses vara allvarligare och dessa gärningspersoner upplevs utsätta allmänheten för större fara än vid *white-collar crimes*. Detta anses bero på att våldsbrott involverar ett tydligt offer som möter en gärningsperson *face-to-face* samt att tv-nyheter ofta rapporterar om denna typ av brott i alarmerande ordalag (a.a.). Jones Young och Powell (a.a.) menar även att dessa två kategorier ofta är associerade med olika stereotyper där *blue-collar offenders* anses vara mindre intelligenta och mer inkompetenta än *white-collar offenders*, vilka upplevs begå mindre allvarliga brott som mer är att se som t.ex. övertramp i affärsverksamhet.

Graffam, Shinkfield och Hardcastle (2008) undersökte upplevelser av tidigare fängelsedömdas anställningsbarhet hos bl.a. arbetsgivare. En enkätundersökning visade att bland missgynnade grupper (t.ex. kroniskt sjuka, personer med olika typer av funktionsnedsättning eller kriminell bakgrund) upplevdes gruppen brottsbelastade personer vara mindre kapabla att erhålla och behålla en anställning och att tidigare fängelsedömda mer specifikt i större utsträckning upplevdes sakna de färdigheter och egenskaper som ansågs relevanta för anställningsbarheten (Graffam et al., 2008, s.673). Dessa färdigheter och egenskaper delades in i tre kategorier; *personliga karaktäristika* (t.ex. punktlig, villig att lära och att arbeta, ärlig, driven, hälsosam livsstil, lojal till organisationen), *arbetskicklighet* (t.ex. kan följa direktiv, arbetar bra även utan tillsyn, fungerar bra i team, effektiv, kan följa regler och rutiner) samt *kommunikativa och interpersonella färdigheter* (t.ex. sköter hygien, talar språket bra, kan läsa och skriva, kommer överens med andra, kommunicerar effektivt, relaterar väl till allmänheten) (Graffam et al., 2008, s.677).¹ Ett annat intressant resultat från studien är att tidigare fängelsedömda som har fått arbetsförberedande träning i fängelset ansågs av arbetsgivarna vara mer kapabla att erhålla och behålla en anställning än andra grupper av brottsbelastade personer (t.ex. icke-våldsbrottsling - en dom; inbrott - flera domar; innehav och bruk av heroin - en dom) (Graffam et al., 2008, s.679). Det bör dock noteras att det ändå var fråga om överlag låga nivåer av tilltro från arbetsgivarnas sida.

I likhet med Graffam et al. undersökte också Batastini, Bolanos och Morgan (2014) hur anställningsbara personer i underprivilegierade grupper med psykisk ohälsa och/eller tidigare domar är. Det bör dock påpekas att denna studie inte berör fängelsedömda specifikt utan mer generellt personer som har begått brott. Deltagarna, som i stor utsträckning var universitetsstudenter, fick läsa fyra hypotetiska arbetsansökningar där det enda som varierade var information om antingen individens mentala ohälsa, mentala ohälsa och brottshistorik, endast brottshistorik eller varken individens mentala ohälsa eller brottshistorik (Batastini et al., 2014, s.527). En del av deltagarna valdes ut att läsa ett kort utdrag ur en akademisk text om fördelarna (både för individen men också för samhället) med att anställa personer med antingen mental ohälsa eller brottshistorik (a.a.). Resultaten visade att de individer med antingen mental ohälsa, brottshistorik eller både och, överlag sågs som mindre anställningsbara än de utan problematik. Deltagarna som hade läst den akademiska texten i samband med genomgången av ansökningarna såg individer med brottshistorik som avsevärt mer anställningsbara än deltagarna som inte hade läst den (Batastini et al., 2014, s.529). Batastini et al. (2014, s.530) menar att ändringarna i attityd kan bero på ökad kunskap, men också på arbetsgivarförmåner (t.ex. statliga bidrag) som följer med att anställa denna grupp. Dock menar författarna att frågan om arbetsgivarförmåner inte bör vara applicerbart på deltagarna i studien då dessa som studenter troligen inte fokuserar lika mycket på arbetsgivares förmåner som ”riktiga” arbetsgivare (a.a.).

Syftet med studien var främst att undersöka om stämplat som kan uppfattas som stigmatiserande påverkar attityder om anställningsbarhet, varför man kan ifrågasätta valet av

¹ Vår översättning av de engelska begreppen; *personal characteristics*, *work skills*, och *communication and interpersonal skills*.

universitetsstudenter som deltagare. Dock menar Batastini et al. (2014, s.525) att även om behovet finns av undersökningar som behandlar attityder bland dagens arbetsgivare kan även undersökningar med universitetsstudenter vara givande. Detta då författarna menar att universitetsstudenter i sina framtida yrkesroller kan komma att vara delaktiga i anställningsprocesser (a.a.). Vidare argumenterar författarna för att resultaten kan anses representera samhället i stort gällande uppfattningar och föreställningar om anställning av individer med mental ohälsa och/eller brottshistorik, varför det också bör spegla en del av dagens arbetsgivares uppfattningar (a.a.).

2.3 Synen på kvinnor i fängelse

Horn och Hollin (1997) jämför i en kvantitativ enkätstudie vilka uppfattningar polis och allmänhet i Storbritannien har om kvinnliga fängelsedömda, och hur föreställningarna skiljer sig åt i jämförelse med manliga fängelsedömda. Resultaten visade att både polis och allmänhet ansåg kvinnor i fängelse vara mindre avvikande och ”onda” än män i fängelse och överlag upplevdes kvinnor vara mer pålitliga (Horn & Hollin, 1997, s.199). Murphy och Brown (2000) gjorde en studie som baserades på Horns och Hollins studie och de använde även samma enkätunderlag. Syftet var att undersöka huruvida biologiskt kön, genustillhörighet och könsstereotyp yrke hos deltagaren spelade in i attityder mot kvinnliga och manliga fängelsedömda (Murphy & Brown, 2000, s.286). Resultatet visade att både män och kvinnor som identifierar sig själva som kvinnliga men arbetar i ett traditionellt mansyrke uppvisade en tuffare attityd mot fängelsedömda av biologiskt kvinnligt kön (Murphy & Brown, 2000, s.287–288). Inga statistiskt signifikanta skillnader uppvisades dock mellan generella attityder mot kvinnliga och manliga fängelsedömda enbart beroende på deltagarens biologiska kön, genustillhörighet eller yrke (a.a.). Murphy och Brown (2000, s.289) menar därför att resultaten inte ligger i linje med resultaten från Horn och Hollins (1997) och att tidigare resultat kan bero på metodologiska faktorer.

I den tidigare beskrivna studien av Jones Young och Powell (2015, s.303–304) framkommer dock att stereotypa bilder av kvinnor som varmare och mer omtänksamma personer än män kan resultera i mildare bedömningar av både rättssystemet, i form av mildare straff, och av eventuella arbetsgivare som är mer villiga att anställa en fängelsedömd kvinna än en fängelsedömd man. Det förefaller därför som att blandade resultat förekommer från studier som undersöker attitydskillnader gentemot män och kvinnor i fängelse. Faktorer som synen på sig själv och den egna arbetsplatsen kan skapa en interaktionseffekt som ger en skillnad i attityder, men även socialt konstruerade stereotypa könsroller kan påverka.

2.4 Belastningsregistret

Det huvudsakliga ändamålet med belastningsregistret är främst för användning i rättsvårdande och brottsbekämpande verksamheter (Lag om belastningsregister, SFS 1998:620). Som tidigare nämnt är möjligheterna för författningsskyddad utlämning av utdrag tämligen begränsad. Vissa statliga organisationer, förvaltningar och myndigheter har enligt lag rätt att ta del av uppgifterna. Lagen deklarerar emellertid tydligt att detta endast skall göras efter

noggrann prövning och om skälen till att begära utdrag väger upp för den olägenhet som det innebär för den berörda (a.a.). Arbetsgivare kan dock utnyttja individens rättighet till insyn om sig själv genom att begära att utdrag ur belastningsregistret skall medtagas vid t.ex. intervju som villkor för anställning. Detta blir då en typ av informell registerkontroll utan författningsstöd. I SOU 2014:48 (s.12) påvisas att förfrågningarna om eget utdrag från enskilda individer ökat kraftigt. Till exempel levererade Rikspolisstyrelsen under år 2003 ca 40 000 utdrag ur belastningsregistret, att jämföra med drygt 220 000 utdrag år 2013, något som vittnar om en ökning av förfrågningar i samband med anställningar (a.a.).

Enligt Bushway (2004, s.276) löper tidigare fängelsedömda individer avsevärt högre risk att drabbas av otrygga anställningar och låga inkomster, delvis på grund av stigmatiseringen av individer som suttit i fängelse. Hulsey (1990, ref. i Bushway, 2004, s.277) menar att detta är väntade resultat av flera anledningar, exempelvis då en del arbetsgivare menar att förekomst i belastningsregistret tyder på en opålitlig personlighet. Dessutom motiveras arbetsgivarna av rädslan för att bli ansvarsskyldiga för anställdas handlingar om det framkommer att de visste eller borde ha vetat om att den anställda suttit i fängelse (Bushway, 2004, s.277). I en välkänd studie av Schwarts och Skolnick (1962, ref. i Bushway, 2004, s.277) skickades arbetsansökningar ut som endast varierade i huruvida information om en dom för våldsbrott inkluderades eller ej. För de ansökningar där domen inkluderades visades en statistiskt signifikant lägre sannolikhet för att ansökningen skulle generera i en positiv respons (a.a.). I en senare studie av Holzer (1996, ref. i Bushway, 2004, s.277) påvisades också att 65% av arbetsgivarna inte medvetet skulle anställa tidigare fängelsedömda individer och att 30–40% av alla arbetsgivare kontrollerade för tidigare brottsbelastning hos nyanställda.

Haslewood-Pócsik et al. (2008, s.26) konkluderar att det fortfarande finns ett stort behov av att klargöra vilka regler som finns gällande arbetsgivares rätt att ta del av information i belastningsregistret. Vidare menas att arbetsgivarnas rutiner i anställningsprocessen varierar beroende på flera faktorer, bl.a. storleken på företaget och branschsektor (a.a.).

3. Teoretiska perspektiv

Syftet med studien har, som tidigare nämnt, varit att se vilka föreställningar om fängelsedomda som framkommer bland arbetsgivare samt vilka faktorer som upplevs påverka anställningsbarheten. Föreställningar som vi har analyserat utifrån en socialkonstruktionistisk ansats, stämplingsteorin och teorin om ideala offer.

3.1 Socialkonstruktionism

Vår utgångspunkt har varit att intervjuerna är en företeelse som intervjudeltagaren tillsammans med oss intervjuare gemensamt har producerat. I analysen har vi fokuserat på att tolka de nyanseringar som vi uppfattar framkommer samt studera konstruktioner och innebörder. På detta sätt har kunskapsproduktionen även fortsatt i analysen. Detta är i linje med en ontologisk ståndpunkt som är socialkonstruktionistisk då vi anser att det inte finns en objektiv sanning utan flera verkligheter, vilka är kontextberoende och ett socialt uttryck som skapats i samspel med andra människor (jmf Bryman, 2011, s.37, 341). Vi har i studien genomgående intagit ett socialkonstruktionistiskt perspektiv i planering, genomförande och i analysen av intervjuerna.

Socialkonstruktionismens ursprung är en reaktion på, och en kritik mot, mer empiriskt fokuserade vetenskapsperspektiv som inte tar hänsyn till sociala kontexter vid studier av människan (Allwood & Erikson, 2017, s.143). Begreppet social konstruktion innefattar idag också det sätt på vilken forskaren betraktar verkligheten (Bryman, 2011, s.37). Utgångspunkten är att vår förståelse för vår omvärld är en produkt skapad av vår sociala interaktion med andra (Allwood & Erikson, 2017, s.145).

Begreppet social konstruktion introducerades och beskrevs första gången av Berger och Luckmann (1966/1991, ref. i Sarnecki, 2014, s.205). Begreppet belyser verkligheten som en produkt konstruerad i mellanmänskliga processer och inte som ett orubbligt och på förhand givet samhällsförhållande (a.a.). För vår studie var Berger och Luckmanns variant av socialkonstruktionism passande då den beskriver varje individs värld som en produkt av individens vardagsliv. Vardagslivet utgörs enligt Berger och Luckmann (1991, s.36) av den verklighet som omger en figur och den personliga uppfattning som individen har om denna. Vidare delas individens verklighet med andra och även om inte två individers perspektiv kan vara identiska kan gemensamma aspekter finnas (Berger & Luckmann, 1991, s.37). Dessa överlappningar är det som utgör ”common sense”, dvs det allmänna förnuftet och den allmänna ”vetskapen” om verkligheten (a.a.). I analysen av intervjuerna har vi strävat efter att finna dessa överlappningar mellan olika individers perspektiv och verkligheter.

Enligt Berger och Luckmann (1991, s.65–66) är en avgörande skillnad mellan människan och andra utvecklade däggdjur att människan inte har någon pre-determinerad miljö beroende av vår biologi. Människan formas istället av sin miljö, men den individuella form av mänsklighet som skapas bestäms av den sociokulturella formation som finns i individens specifika miljö samt människans kapacitet att vara flexibel (Berger & Luckmann, 1991, s.67). Detta innebär i

klartext att en individs mänsklighet beror på hennes miljö samt den egna kapaciteten till anpassning och flexibilitet.

Socialkonstruktionismen har kritiserats för att den inte producerar forskningsresultat som är användbara utifrån kriteriet predicerbarhet (Allwood & Erikson, 2017, s.148). Anhängare menar dock att kritiken inte är relevant då de forskningsfrågor där ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är intressant inte nödvändigtvis har som syfte att predicera och generalisera resultat utan snarare att belysa och synliggöra implicita meningar (a.a.). Mer svårförklarad kritik består i att socialkonstruktionismens egna teser bygger på och även tillämpas av den egna forskningen. Detta innebär en form av cirkelresonemang, dvs om allt är sociala konstruktioner som värderas på olika sätt, är även kriterierna för hur man värderar en social konstruktion i sig sociala konstruktioner (Allwood & Erikson, 2017, s.148–149). Därför borde diskussioner om sociala konstruktioner alltid innehålla diskussioner om hur dessa värderas och hur bestående i samhället de är (Allwood & Erikson, 2017, s.150). Då olika sociala konstruktioner fyller olika funktioner i samhället bör socialkonstruktionismen enligt Allwood och Erikson (a.a.) erkänna detta genom att förbigå konstruktionsbegrepp som är likställande.

För vår studie anser vi att ett socialkonstruktionistiskt förhållningssätt tillåter oss att förutsättningslöst tolka intervjuerna och materialet sprunget från dessa, där ett mer empiriskt inriktat förhållningssätt inte hade gynnat vårt syfte och våra frågeställningar. Detta då vi intresserar oss för individers föreställningar och vad som kan påverka dessa och således inte söker finna en universal ”sanning”.

3.2 Stämpling

En central utgångspunkt i stämplingsteorin är den ojämlikhet som förekommer i samhället och som påverkar hur vi reagerar på människors (avvikande) beteende där styrande samhällsgrupper formulerar villkoren för samhällets regler (Becker, 1997, s.17). Vidare menar Becker (1997, s.14–15) att vi bör fråga oss själva vem som sätter reglerna och för vilka det gäller, exempelvis män reglerar kvinnor, överklassen reglerar underklassen och så vidare. Avvikande beteende i sig ses inte som en inneboende egenskap hos vissa individer utan något som uppstår som en följd av omgivningens reaktioner (a.a.). På grund av ojämlikhet löper individer från svagare grupper större risk att stämplas av samhället än individer från mäktiga grupper (Akers & Sellers, 2013, s.137–138).

Enligt Lemert (1951, ref. i Sarnecki, 2014, s.203) skapas en process när en individs primära avvikelser möts av en skarp negativ reaktion från samhället som kan leda till att individen får en negativ självbild och fortsätter avvika i linje med sin nya identitet. Detta kallar Lemert för sekundär avvikelser. Utifrån denna teori kan då diskriminering och stigmatisering från potentiella arbetsgivare komma att påverka återfallsbrottsligheten negativt genom att individens självbild försämras när denne inte erhåller en anställning och utesluts från samhället. Detta kan i sin tur leda till att det avvikande beteendet fortsätter och då i högre utsträckning än tidigare.

Stämplingsteorin har blivit utsatt för kritik men enligt Becker själv (1997, s.178) består denna kritik ofta i missförstånd. Exempelvis har flera kritiker påpekat att stämplingsteorin inte förklarar de bakomliggande orsakerna till *varför* människor begår avvikande handlingar och specifikt *vad* det är som gör att dessa människor begår handlingarna medan andra inte gör det (a.a.). Becker (1997, s.179) menar att förespråkare för ansatsen inte haft som syfte att förklara orsaker och bakomliggande samband utan snarare att erbjuda ett ökat perspektiv. Konsekvenserna av stämpling skall heller inte missförstås; att tro att någon som blir stämplad som avvikare begår avvikande handlingar enbart *för att* personen blivit stämplad är inte realistiskt (a.a.). Däremot är det viktigt att uppmärksamma vilka omständigheter som kan bli följden av stämpling och hur dessa omständigheter kan påverka individens förutsättningar i dennes vardagsliv (Becker, 1997, s.179). Becker exemplifierar detta med att förekomst i belastningsregistret med fängelsestraff kan göra det svårare för individen att försörja sig genom konventionellt arbete, vilket i sin tur kan göra denne mer benägen att använda illegala metoder för att tjäna sitt uppehälle (a.a.).

För vår studie menar vi att stämplingsteorin är applicerbar då den behandlar hur utsatta grupper kan stämplas av samhället och hur detta kan påverka hur individer ur grupperna behandlas (jmf Akers & Sellers, 2013, s.138).

3.3 Ideala offer

Nils Christie introducerade år 1986 teorin om vilka kriterier som ”det idealiska offret” bör uppfylla för att hon (det är i regel kvinnor som är ideala offer) skall betraktas som klanderfritt och värdig av samhällets sympatier (Heber, 2012, s.181). Enligt Christie (2001, s.47) syftar begreppet på ”en person eller kategori av individer som - när de drabbas av brott - lättast får fullständig och legitim status som offer”. Sammanfattningsvis handlar kriterierna om att offret skall kunna ses som underlägsen gärningsmannen, offret skall också befinna sig på en respektabel plats och gärningsmannen skall vara tidigare okänd för offret (Christie, 2001, s.48) Exempelvis är det lättare för ett barn som blir rånat på lunchpengar av en narkotikamissbrukande man att ses som offer än om samma narkotikamissbrukande man skulle bli nedslagen och rånad av en bekant (jmf Christie, 2001, s.47–48). Utöver dessa kriterier bör offret också vara i så pass stark ställning i samhället att hon kan kräva sin status som offer, men inte så stark att hon hotar viktiga samhällsintressen (Christie, 2001, s.50–51).

Som motreaktion till ideala offer skapas också en ideal gärningsman (på samma sätt som kvinnor oftast ses som offer, ses förövarna oftast som män), då Christie (2001, s.54) menar att dessa två motpoler är beroende av varandra. Ideala offer kan inte få samhällsstatus som just detta om inte gärningen utförts av vad som uppfattas som en ideal gärningsman. Ju mer idealt offer, desto mer ideal blir gärningsmannen och vice versa (a.a.). Dessutom bör offer och gärningsman vara så olika varandra som möjligt och vara okända för varandra för att uppnå status som ideala. Problemet med tanken om ”den ideala gärningsmannen” är att denne i regel ses som en främmande varelse, ju mindre mänsklighet och ju mer monstruösa handlingar desto bättre lämpad (Christie, 2001, s.59). Detta medför i sig problem, exempelvis genom att den förenklade bilden av en gärningsman gör att ”mindre dåliga” handlingar och gärningsmän lättare kan undgå uppmärksamhet och värdering (a.a.). Kriminologer och andra forskare har

länge påtalat att de flesta gärningsmän är icke-ideala ur den synpunkten att de ofta känner sitt offer, att de ofta själva är offer för brott och att de allt som oftast är ”vanliga” människor precis som alla andra (Christie, 2001, s.55–56, 59). Vidare menar Christie (2001, s.59) att kunskap är ett viktigt verktyg för att nyansera begreppen ”gärningsman” och ”offer”, och därför måste vi t.ex. närma oss en gärningsman och lära känna honom personligen. Som slutsats menar Christie (2001, s.59–60) att samhällsidealet borde vara att människor är så pass nära varandra att bilderna av ideala offer och gärningsmän suddas ut till förmån för mer realistiska uppfattningar om brott och brottsliga handlingar.

För vår studie anser vi att Christies teori om ideala offer och gärningsmän är passande då vi undersöker föreställningar om fängelsedömda, en kategori individer där vi uppfattar att det finns en vedertagen bild av vem den typiske individen är. Vid användandet av teorin kan vi i vårt tolkande av materialet jämföra den bilden med de föreställningar som framkommer.

4. Metod

4.1 Val av metod

Vårt intresse har under hela arbetet med denna studie varit att undersöka hur arbetsgivare beskriver och ser på fängelsedömda, vilket enligt Backman (2016, s.59) är en typ av frågeställningar och funderingar som lämpar sig väl för den kvalitativa metoden. Det är således vårt intresse som har genererat forskningsfrågan vilket i sin tur styrte valet av metod, och inte det omvända. Som Bryman (2011, s.40) beskriver kan det vid en första anblick te sig som att den mest framträdande skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativ forskning är fokus på kvantifiering och mätningar vid den sistnämnda ansatsen. Dock föreligger även andra betydelsefulla skillnader främst i fråga om kunskapsteoretiska och ontologiska utgångspunkter (a.a.). Den kvalitativa ansatsen kan anses betona ett induktivt synsätt på förhållandet mellan forskning och teori, samt fokuserar på hur individer uppfattar och tolkar fenomen i sin sociala verklighet, uppfattningar som är ständigt föränderliga och ett resultat av individens skapande och konstruerande förmåga (a.a.). Det är just dessa skillnader som väglett vårt val av metod (samt även valet av teoretiska perspektiv och vetenskapsteoretiska utgångspunkter, vilka beskrivs i avsnitt 3.1). Den kvalitativa ansatsens fokus på konstruktioner och tolkningar ansåg vi vara den bäst lämpade forskningsstrategin för vår studie. Mer specifikt valde vi att använda oss utav den kvalitativa intervjun som datainsamlingsmetod eftersom denna har som mål att generera nyanserade beskrivningar av olika aspekter och upplevelser (Kvale & Brinkmann, 2014, s.47), vilket vi ansåg var eftersträvansvärt för att kunna besvara syftet i vår studie.

Forskningsintervjun har som syfte att producera kunskap (Kvale & Brinkmann, 2014, s.18). Likt annan forskning egentligen. Den kunskap som produceras kan dock inte ses som objektiv eller sann, vilket är kritik som kvantitativa forskare ibland riktar mot den kvalitativa ansatsen (Bryman, 2011, s.368). Vi anser dock att kunskapen är lika subjektiv och osann som den är objektiv och sann. Detta beror på vad man lägger för innebörd i begreppen - vad som menas med sanning och för vem det är sant är diskussioner vi anser är på sin plats i valet av till exempel metod. Vi ställer oss även frågan om subjektivitet är motsatsen till objektivitet, samt om objektivitet är någonting eftersträvansvärt. I denna studie är utgångspunkten att intervjun är ett resultat av en interaktion mellan intervjudeltagaren och intervjuaren, och kunskapen som genereras är lika sann och osann på samma gång – den är ett resultat av ett möte, ett resultat som inte kommer att kunna replikeras eller generaliseras. Förhållanden som inte heller är syftet med denna studie. Syftet är att undersöka vilka föreställningar om fängelsedömda som framkommer, där och då, i en specifik kontext, i ett samtal mellan oss och de deltagande arbetsgivarna. Denna diskussion syftar till att synliggöra vår föreställning om intervjukunskap för att läsaren av studien ska kunna förstå hur intervju- och analysformen har genomförts. Olika föreställningar om kunskap leder till olika intervjuformer och analyser (Kvale & Brinkmann, 2014, s.35). Vi anser, i likhet med till exempel Kvale och Brinkmann (a.a.) att kunskapen från kvalitativa intervjuer är intersubjektiv och socialt konstruerad.

4.2 Urval och avgränsningar

I sökandet efter intervjudeltagare använde vi oss utav ett målinriktat urval (jmf Bryman, 2011, s.392). Vid denna typ av urvalsstrategi väljs deltagare ut utifrån relevans för den föreliggande studien, vilket i vårt fall innebar att vi kontaktade personer som har personal- och rekryteringsansvar på arbetsplatser som matchar vår avgränsning.

Vi valde att avgränsa urvalsgruppen med arbetsgivare i och i närheten av Gävle och utefter fängelsedömdas utbildningsnivå. I en klientkartläggning genomförd av Kriminalvården framkommer att utbildningsnivån på kriminalvårdsklienter (i häkte, anstalt och frivård) är avsevärt lägre än övriga befolkningen i Sverige (Kriminalvården, 2014b, s.18). Andelen anstaltsklienter som inte har högre utbildningsnivå än nioårig grundskola ligger på cirka 45%, motsvarande siffra för övriga befolkning är cirka 20% (Kriminalvården, 2014b, s.44). Endast cirka 2–3% av anstaltsklienter innehar en eftergymnasial utbildning på minst 3 år, där motsvarande siffra för rikets övriga befolkning är cirka 18% (Kriminalvården, 2014b, s.45). I ljuset av detta har vi valt bort arbetsgivare i branscher som kräver eftergymnasial utbildning.

Våra intervjudeltagare består av fyra män och två kvinnor. Tre av deltagarna är i åldersspannet 30–40 år och tre deltagare är mellan 50–60 år. Fem av deltagarna är antingen egenföretagare och/eller VD, och en deltagare innehar en chefsposition. Alla arbetsgivare har minst ca 10 års erfarenhet av personalfrågor och rekryteringsprocessen. Deltagarna kommer från sex olika branscher inom den privata sektorn. Två av arbetsgivarna hade tidigare erfarenhet av att anställa fängelsedömda personer.

4.3 Tillvägagångssätt

Vi började med att läsa in oss på ämnesområdet ”fängelsedömda och arbetsmarknaden” för att utöka grundkunskapen och utveckla den teoretiska förståelsen. Detta anser vi har hjälpt oss i det fortsatta arbetet med studien. Detta är något som Backman (2016, s.30–31) menar är centralt i vetenskapligt arbete.

Vi listade därefter arbetsgivare som passade in på urvalskriterierna. Listan var uppdelad efter branscher för att säkerställa så stor variation i deltagarurvalet som möjligt. Den initiala kontakten skedde genom ett e-postutskick med bifogat informationsbrev (se bilaga 2). Därefter gjordes uppföljande telefonsamtal. I informationsbrev och telefonsamtal klargjordes att intervjudeltagarna själva hade möjlighet att välja tid och plats för genomförandet av intervjun. Ungefär hälften av de tillfrågade arbetsgivarna valde att delta i studien. Alla sex intervjuer genomfördes på eller i anslutning till deltagarens arbetsplats under dagtid och tog mellan 45 och 60 minuter. Arbetsgivarna fick själva välja plats för intervjun. Anledningen till detta var att intervjudeltagaren torde känna sig mer hemma på en plats som hon eller han har valt (jmf Thomsson, 2010, s.83). Alla intervjuer genomfördes på kontor, i konferensrum eller i närliggande liknande lokaler. Vid intervjutillfällena försökte vi placera oss i en triangel runt

bordet så att vi alla tre satt snett mitt emot varandra.² Denna typ av placering är enligt Thomsson (2010, s.85) något som ytterligare kan bidra till att skapa avkopplad miljö.

Vi använde oss utav en intervjuguide (se bilaga 3) med olika teman som vi ville beröra. Intervjuerna var semistrukturerade då frågorna i intervjuguiden inte behövde komma i någon speciell ordning och det fanns utrymme för följdfrågor och diskussioner, vilket gör intervjun mer flexibel (jmf Bryman, 2011, s.415–416). Detta är en intervjuform som rekommenderas när det finns ett tydligt fokusområde för forskningen (som i vårt fall) istället för en mer allmän vilja att studera ett visst ämnesområde (a.a.).

Redan i planeringsstadiet av studien bestämde vi oss för att vi skulle spela in och transkribera intervjuerna. Detta för att vi anser att det är ett ovärderligt hjälpmedel trots den tidsödande process en transkribering innebär. Ljudinspelningar av intervjuer är enligt Thomsson (2010, s.87) nödvändigt för intervjuer som söker efter djupare meningar och tolkningar. Under intervjuerna hade vi i förväg bestämda roller – en intervjuare och en bisittare. Den som agerade som intervjuare koncentrerade sig på själva genomförandet av intervjun medan bisittaren kunde ordna med inspelningar, ta anteckningar och göra inbrott vid behov utan att detta i någon större utsträckning störde samtalsflödet. Vi har båda agerat som intervjuare vid tre intervjuer var. Vid de intervjuer där vi båda deltagit valde vi att ha dubbla uppsättningar ljudinspelningsanordningar för att säkerställa att vi inte missade någon viktig del av intervjun i fall någon utav oss skulle drabbas av tekniska problem. Att ha två ljudinspelningar av samma intervju hjälpte oss också att säkerställa god kvalitet på inspelningarna.

4.3.1 Bearbetning och analysmetod

I studien har vår avsikt varit att analysera intervjuerna utifrån olika teman genom en kvalitativ innehållsanalys. Bryman (2011, s.528) menar att sökandet efter teman, s.k. tematisk analys, är en aktivitet som egentligen ingår i de flesta kvalitativa analyser, och därför kan den tematiska analysen ses som ett komplement till eller en del av till exempel en kvalitativ innehållsanalys. Vi har sökt efter gemensamma teman allteftersom arbetet med studien fortlöpt, vilket kännetecknar en induktiv analysform (Kvale & Brinkmann, 2011, s.238). De teman vi till en början utgick från när vi arbetade fram intervjuguiden grundade sig enbart på vår förförståelse. Efter intervjuerna och transkriberingarna identifierade vi även andra teman, vilket gjorde att vi valde att strukturera upp materialet på ett annat sätt än tidigare planerat. Detta var ett medvetet val från vår sida och ett förhållande som vi redan innan intervjuerna var beredda på skulle komma att ske. Vi hade således inte några förbestämda teman som vi var bundna till utan vi lät intervjumaterialet styra.

Vår ambition har varit att tolka meningen i det sagda utifrån en teoretisk förståelse såsom vi tolkar det. Detta då en del attityder och föreställningar har uttryckts mer explicit än andra. Fokus har således varit på *meningen*, mer specifikt analysmetoden meningstolkning. En meningstolkning innebär att analysen tar steget utöver det tydligt uttalade och en djupare och

² Vi var två intervjuare vid fem av sex tillfällen. Vid ett tillfälle var en av oss frånvarande p.g.a. sjukdom.

mer kritisk tolkning av texten genomförs (Kvale & Brinkmann, 2014, s.249). Det är vanligt att denna metod leder till en utvidgning av text när strukturer och kontexter utvecklas i tolkningen som inte är uttalat framträdande i materialet (a.a.). Som Kvale och Brinkmann (2014, s.233) beskriver bör analysen ses som ”en språngbräda i en ständig utveckling av meningen i det som sagts”. Med detta som utgångspunkt blir vi således medvetna om att vårt val av analysmetod och vår tolkning av det sagda gör oss till medskapare av materialet och resultatet. Vår analys av det gemensamt skapade materialet innebär en expansion av innebörden i meningarna och en fortsättning på det samtal som tidigare ägt rum (a.a.).

Våra teoretiska utgångspunkter har gjort det möjligt för oss att se något konkret i materialet, samtidigt som vi har varit öppna för att materialet ibland kan vara mer eller mindre motsägelsefullt gentemot teorin (jmf Svensson, 2011, s.192). Svensson (a.a.) menar att det är viktigt med sådan öppenhet som tillåter problematisering och utveckling av den teoretiska utgångspunkten beroende på vad materialet visar. När teori och material tillåts samverka i den meningen att teorin hjälper forskaren att göra observationer samtidigt som observationerna och materialet kan hjälpa forskaren modifiera och/eller specificera sin utgångspunkt innebär detta en abduktiv ansats (Svensson, 2011, s.193). Detta har skett genom att vi allt eftersom har modifierat vårt genomförande, exempelvis genom ändringar i intervjuguiden.

4.3.2 Transkribering

Överförandet av ljudinspelningen till textform är en viktig del av analysen. Vi transkriberade tre intervjuer var (mer specifikt de intervjuer där vi själva var bisittare). Då vi är två som genomfört utskriftarna har det varit viktigt för oss att ha gemensamma referenspunkter att utgå från eftersom detta möjliggör för oss att sedan göra språkliga jämförelser mellan de olika intervjuerna (jmf Kvale & Brinkmann, 2014, s.221).

I transkriberingen av intervjuerna benämndes intervjuaren som ”I”, intervjudeltagaren som ”ID” och bisittaren som ”B”. Vi valde att inte återge uttalandena ordagrant eftersom syftet med studien inte har varit att göra en språklig analys utan fokus har varit på innehållet i intervjuerna vilket motiverade valet av en läsbar utskrift framför en mer detaljerad sådan. Syftet med studien och därmed avsikten med utskriften har således fått styra de val vi ställts inför vid transkriberingen (jmf Kvale & Brinkmann, 2014, s.222, 227).³

4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

En svårighet med validitet och reliabilitet inom kvalitativ forskning är att det underliggande antagandet är att verkligheten inte går att fånga då den är en helhet av flerdimensionella ständigt föränderliga fenomen (Merriam, 2009, s.213–214, 221).

³ Vi har uteslutit uttryck som upplevs som utfyllnadsord t.ex. eh, mm, liksom, ba. Vi har dock valt att beskriva kortare pauser (...), markerat betoningar (xx) och uttryck som exempelvis långa pauser, skratt eller gester med kursivt språk inom parentes (*xx*).

För att uppnå god validitet bör den kvalitativa forskaren försöka tolka de olika perspektiven i sin kontext och presentera en övergripande och trovärdig tolkning av materialet (Merriam, 2009, s.215). För att tolkningen skall hålla hög trovärdighet (*eng. credibility*) bör forskaren även redogöra för egna bias och antaganden (Merriam, 2009, s.219). För att uppnå god reliabilitet blir det viktigaste att försäkra sig om resultatens rimlighet utifrån datamaterialet, dvs att de överensstämmer och är pålitliga (Merriam, 2009, s.221). Detta omfattar också interbedömarreliabiliteten, som handlar om att vi som analyserar och skriver tolkar materialet på samma sätt (Bryman, 2011, s.352). För att säkerställa goda förutsättningar är också transkriberingen viktig. Därför har vi innan och under transkriberingsprocessen kommit överens om hur vi skall hantera överföringen av ljud till text. För att uppnå god reliabilitet har vi som ovan beskrivet använt oss av dubbel uppsättning av inspelningsapparater för att minimera risk för misstolkningar av knappt hörbara passager i fall av undermålig inspelningskvalitet (jmf Kvale & Brinkmann, 2014, s.225).

För studier med kvalitativ ansats är målet sällan att kunna generalisera resultat utan att förstå beteenden och värderingar i den kontext undersökningen genomförs i (Bryman, 2011, s.372). Valet av målinriktat urval innebär även det ett hinder för generaliseringar då detta är ett icke-sannolikhetsurval; deltagarna är alltså inte utvalda på ett slumpmässigt sätt för att spegla populationen (Bryman, 2011, s.392). Syftet är heller inte att generalisera vad alla Sveriges arbetsgivare har för föreställningar om fängelse dömda utan att undersöka vilka föreställningar som finns hos de arbetsgivare som deltar i studien. Merriam (2009, s.227) menar dock att kvalitativa studier kan öka möjligheten för att göra studien överförbar (*eng. transferable*) till andra situationer bl.a. genom detaljerade beskrivningar av genomförande, deltagare och framförallt av resultaten, men också genom att ha en så stor variation som möjligt i sin urvalsgrupp.

4.5 Etiska ställningstaganden

För etiska överväganden är det viktigt med en rimlig balans mellan olika intressen. Kunskapsintresset och nyttan som ny kunskap kan medföra måste exempelvis alltid vägas mot integritetsintresset, dvs medverkandes rätt till skydd mot skada och risk för skada (Vetenskapsrådet, 2011, s.10). För vår studie har de viktigaste övervägandena omfattat hur personer som medverkar i studien har behandlats, något som är en mycket viktig del i forskningsetik (jmf Vetenskapsrådet, 2011, s.16). Detta omfattar hur deltagare skyddas från skada och kränkning, genom krav på information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande.

Enligt informationskravet skall medverkande i studien informeras om forskningens syfte, den medverkandes roll och vilka villkor som gäller (Vetenskapsrådet, 2004, s.7, 15). I vårt informationsbrev som skickades ut per e-post till alla som fått förfrågan om att medverka upplyste vi om detta; att deltagande är frivilligt, att medverkan kan avbrytas när som helst utan vidare motivering, att intervjuerna kommer spelas in och skrivas ut i text samt erbjudande om att ta del av den färdiga uppsatsen. Dessutom gavs muntlig information vid varje intervjutillfälle om detta. Samtyckeskravet (jmf Vetenskapsrådet, 2004, s.9) möttes genom ett på informationsbrevet uppföljande telefonsamtal dagarna efteråt. Där fick arbetsgivarna möjlighet att ställa frågor och tacka ja eller nej till medverkan. Det var också

möjligt att skriftligt tacka ja eller nej via e-post. Vid intervjustudier kan kravet på konfidentialitet uppfyllas genom att anonymisera svaren så att ingen medverkande kan identifieras, vilket har gjorts i vår studie. Dessutom har ljud- och textmaterialet förvarats på sådant sätt att inga obehöriga fått ta del av det (se t.ex. Vetenskapsrådet, 2011, s.46; Vetenskapsrådet, 2004, s.16). Nyttjandekravet uppfylldes genom att deltagarna vid intervjutillfället muntligt informerades om att den information de gav endast skulle användas i forskning och inte lämnas vidare till tredje part. Dessutom informerades om att uppsatsen skulle publiceras och förvaras i en databank på internet.

5. Analys

5.1 Synen på fängelsedömda

Under intervjuerna upplevde vi att föreställningar om fängelsedömda uttrycktes både direkt och indirekt. Genom beskrivningar och som svar på direkta frågor såsom ”Kan det finnas några kännetecken hos de som hamnar i fängelse?” samt ”Vilka tror du hamnar i fängelse?” framkom enligt vår mening i de flesta fall ett relativt välputsat resonemang. Arbetsgivarnas resonemang bestod då i grunden av utgångspunkten att det inte går att generalisera fängelsepopulationen:

Nej. Men det är svårt. Men jag tror att det finns alla typer av människor, från alla ställen i samhället som...som, jag tror inte att det är nån prototyp på en...nån som sitter i fängelse. (ID:6)

När intervjuerna däremot hade pågått ett tag och samma frågor om fängelsedömda ställdes igen eller om arbetsgivarna på ett mer indirekt och kanske även på ett omedvetet sätt beskrev fängelsedömda, uttrycktes mer personligt färgade bilder och föreställningar om vilka som sitter i fängelse. Föreställningar som vi anser är exempel på sociala konstruktioner, vilket vi kommer att ge exempel på nedan.

I studien urskiljs framför allt två typer av föreställningar hos arbetsgivarna om vilka som sitter i fängelse; att det finns en stereotyp av en fängelsedömd samtidigt som det framhålls att vem som helst kan hamna i fängelse.⁴ Att betona ordet ”hamna” anser vi är viktigt i detta sammanhang då vi tolkar det som att denna motsats till stereotypen sitter i fängelse p.g.a. slumpen, tanklöshet, ungdomlig vårdslöshet eller till följd av rationella val. Denna typ av fängelsekund är i högre utsträckning anställningsbar, vilket vi kommer att redogöra för nedan.

5.1.1 Fängelsedömd – en stereotyp

Genomgående uttryckte arbetsgivarna att fängelsedömda troligtvis hade haft en svår uppväxt som präglat deras liv till det sämre:

Säkert en ganska tuff bakgrund, säkert mycket alkohol och drogproblem bland föräldrar och andra anhöriga, så nära inpå liksom. Man har haft tuffa uppväxter liksom. (ID:3)

Man tänker sig ju såna som har hamnat snett från början, i fel familjer, fel uppväxt. (kortare paus) Ja, så tänker man nog. (ID:5)

Arbetsgivarna beskrev även en bild av att majoriteten av personerna som döms till fängelse lever i miljöer där större delen av umgänget och familjen har pro-kriminella värderingar, vilket enligt arbetsgivarna ökar risken för återfallsbrottslighet vid frigivning från fängelset och försvårar den fängelsedömdes återanpassning till samhället.

⁴ Gemensamt för båda dessa typer är dock att de framställs som grupper av män.

Innerst inne är dom säkert ganska bra, men jag tror att dom är väldigt osäkra personer, det tror jag. Som...som inte passar in i samhället och hittar sin väg bland jämlika. Det är väl det också som gör att det blir så himla svårt för dom att komma därifrån eftersom alla deras kompisar och såna som dom umgås med håller till i dom där kretsarna. (ID:3)

Utöver bakgrundsfaktorer och umgänge, förhållanden som kan anses vara yttre omständigheter, förekommer dessutom föreställningar om fängelsedömdas neuropsykiatriska hälsa. Diagnoser som till exempel ADHD nämns som vanligt förekommande bland fängelsedömda. Även olika personlighetsdrag såsom ”spänningssökande”, ”impulsiv” och, som nämns i uttalandet ovan, ”osäker” upplevs bland de flesta arbetsgivare vara utmärkande för fängelsedömda. Dessa drag skulle påverka personen i fråga genom att denne då anses sakna förutsättningar för att hålla sig inom lagens ramar. En arbetsgivare uttryckte att de då har svårt att skilja på ”vad som är mitt och ditt” och ”vad man bör göra och inte”. Detta är i linje med det resultat som Holzer et al. (2004, s.41) presenterar – att en person med kriminell bakgrund av arbetsgivare uppfattas som icke-tillförlitlig och sakna respekt för regler och annans egendom. På frågan om det kan finnas några gemensamma drag hos fängelsepopulationen uttrycker en annan arbetsgivare sig på detta sätt:

ID:2: Ja men det tror jag. Jag menar idag när man har det här med diagnostisering utav olika sjukdomar så har jag förstått det som att väldigt många som har en diagnos, som ADHD och såna saker, som inte har...vad ska jag säga...gränserna i sitt tänk, kan ju faktiskt hamna...för dom har inte omdömet. Så det tror jag har en påverkan. Absolut.

I: Så det kan finnas en bakomliggande fysiologisk aspekt?

ID:2: Ja, det tror jag! Jag har inget belegg för det men jag tror det. För oftast är det ju människor som dras till spännande saker eller vill testa gränser. Jag är ju utbildad XX (*anonymiserad yrkestitel*) och enligt min erfarenhet så är det ju oftast människor som dels genetiskt inte har gränsen, eller spärren, att dricka för lite eller mycket. Men sen också är dom ofta lite utåtagerande och vill gärna testa gränser, prova på allt lite läckert och nytt och spännande. Och...jag tror att det är en påverkansfaktor i såna här saker.

Den stereotypa fängelsedömda har även under intervjuerna beskrivits till utseendet. Föreställningen är att det går att utskilja vilka som suttit i fängelse genom sättet de klär sig och hur de för sig. De beskrivningar som förekommer i intervjuerna är att personer som suttit i fängelse ser ”slitna” och ”ovärdade” ut, troligtvis som konsekvens av ett långvarigt missbruk. En arbetsgivare resonerar på följande vis:

ID:3: Ja man har ju en bild av den där rackaren (*skratt*), nä men vi har ju haft lite problem här med inbrott och sådär, och...ja vi vet ju jättebra vilka det är som varit här...dom är ju liksom ganska härdade brottslingar som också ser jäkligt slitna ut fastän dom kanske är yngre än mig så ser dom slitna ut. Lite drogproblem och såna saker liksom. Så det är väl egentligen den bilden man har av dom, men sen vet man ju också att det kan vara vem som helst av oss som har ställt till med nånting och kanske gjort nåt ännu grövre brott egentligen än vad dom där har gjort liksom...så det är det

som är lite lurigt också, att dom där ser man ju verkligen att...det där är förmodligen en brottsling, men dom andra ser man inte lika bra.

I: Och det skulle kunna vara såna som sitter i fängelse?

ID:3: Ja precis. Exakt. Men framförallt de som ser lite härjade ut. Dom känner man att dom förmodligen är en kriminell, eller buse.

Som citatet ovan visar framhålls samtidigt att detta troligtvis är en felaktig bild. Andra arbetsgivare har diskuterat hur TV och övriga media kan ha påverkat deras syn på fängelsedömda – i vart fall utseendemässigt. Vi anser att synen på en typisk fängelsedömd person som en ovårdad och sliten man, vilken inte har möjlighet att bryta den onda spiral som denne har hamnat i, är en social konstruktion producerad och reproducerad av till exempel media.

Vår tolkning är att fängelsedömda upplevs sakna goda förutsättningar för att leva laglydigt, både socialt och psykologiskt. Detta skulle kunna tolkas utifrån begreppen determinism och social determinism⁵, där stereotypen av en fängelsedömd har svårt att själv råda över omständigheter som ökar risken för att begå brottsliga handlingar. Arbetsgivarna beskriver en person som har haft en svår uppväxt, levt i otrygga miljöer, umgås med andra som begår brott och ofta saknar förmågan att skilja på rätt och fel, ibland p.g.a. en diagnos. Även utseendet har kommenterats och beskrivits vara en konsekvens av ett långvarigt missbruk för vilket personen i fråga bör få vård. Denna stereotyp av en fängelsedömd beskrivs inte i termer av rationalitet utan snarare som ett resultat av inre och yttre omständigheter för vilka individen inte kan råda över. Vi anser att delar i detta kan relateras till Graffam et al. (2008, s.673), vilka menar att föreställningen bland arbetsgivare är att tidigare fängelsedömda saknar de verktyg (både sociala och personliga) som krävs för att erhålla och behålla ett arbete. Graffam et al. (a.a.) visar att fängelsedömda av arbetsgivarna i stor utsträckning upplevs sakna önskvärda färdigheter och egenskaper såsom ärlighet, hälsosam livsstil, regelefterlevnad, god hygien och socialkompetens.

Några av arbetsgivarna uttryckte dessutom att fängelsedömda redan innan de fick sitt fängelsestraff troligtvis hade någon form av brottskarriär bakom sig där tidigare upprepad brottslighet inte var ett ovanligt fenomen. Arbetsgivarna ansåg att fängelse var ett ovanligt straff att få första gången en person begår ett brott och att många brott som en fängelsedömd har begått inte är kända för rättsväsendet. Det finns således en föreställning om att personer som sitter i fängelse är återfallsbrottslingar och har en historik av att begå brott, brott som de kanske inte är dömda för:

Ja du, det känns lite halvsvårt att få det (*fängelse, reds.anm.*), oftast kanske man klarar sig undan från första början i alla fall men om man har gjort upprepade brott så tror jag att man hamnar där. /.../ Det är nog lite såhär att man förväntar sig att det är återfallsbrottslingar på sätt och vis, ja, att dom i alla fall gjort mer än det dom sitter

⁵ Social determinism kan ses utgå från att förhållanden som producerar brottsligt beteende beror på sociala och inte på förutbestämda eller kontrollerbara faktorer (jmf Sarnecki, 2014, s.177).

mer, det skulle man tro. /.../ Jag tror att man först och främst har gjort mera saker om man hamnar i fängelse. Att man är känd hos dom och har samlat på sig. (ID:3)

Sammanfattningsvis anser vi att de föreställningar om fängelsedömda som arbetsgivarna överlag förmedlar kan förklaras i termer av den ideala gärningsmannen.

5.1.2 Vem som helst kan hamna i fängelse

Att vem som helst kan hamna i fängelse uttrycktes av samtliga arbetsgivare. Även om stereotypiska bilder av fängelsedömda diskuterades (enligt vår tolkning gjordes detta både medvetet och omedvetet, direkt och indirekt) återkom arbetsgivarna allt som oftast till detta påstående. Slutsatserna vi har dragit utifrån arbetsgivarnas diskussioner kring detta är att det finns en föreställning om att det egentligen endast är en minoritet av de fängelsedömda som är som *vem som helst*, och att denna minoritet skiljer sig från majoriteten – vilken kännetecknas i termer av den stereotypa fängelsedömda – både vad gäller personens brottsliga handling (olika brottstyper kommer att redogöras för mer utförligt i avsnitt 5.3) och dennes personliga karaktäristika.

I intervjuerna beskrev arbetsgivarna att personer som begår ekonomiska brott vilket resulterat i ett fängelsestraff, troligtvis inte kan beskrivas på samma sätt som majoriteten av de fängelsedömda. Detta är i linje med Jones Young och Powell (2015, s.301–302), vilka menar att denna uppdelning är vanligt förekommande och att olika stereotyper är associerade med s.k. *blue-collar crimes* och *white-collar crimes*. *White-collar offenders* (för att använda Jones Young och Powells terminologi) upplevs av arbetsgivarna i vår studie oftast inte komma från speciellt ofördelaktiga uppväxtmiljöer, ha brokiga bakgrunder, vara präglade av missbruksproblematik eller ha ett neuropsykiatriskt funktionshinder. Några arbetsgivare uttryckte det på följande sätt:

Jag vet ju rent statistiskt hur det ser ut i svenska fängelser. Och tittar man på det så vet man ju att det här är människor som har haft det svårt i livet. Och sen är det några som är dömd för ekonomiska brott och såna saker som kanske har manipulerat eller bara gjort fel (*skratt*). Men...dom sitter ju där för att dom har gjort nånting fel. Som dom är dömd till. (ID:2)

Taskig uppväxt, ofta har du taskig bakgrund, det tror jag. Sen finns det dom som inte har taskig bakgrund, kanske med ekonomisk brottslighet och såna här saker. (ID:4)

Denna grupp av fängelsedömda, som ansågs vara ”som alla andra”, uttrycktes även av arbetsgivarna vara rationella personer ”som kan bättra sig” under fängelsetiden, till skillnad mot för majoriteten vilken inte kommer bättre ut ur fängelset eftersom de redan från tidig ålder har haft det tufft:

Ja alltså jag tror att – jag tror att det är den som har bra förutsättningar från början men kom in på fel spår senare i livet och kanske gjorde nåt och hamnade i finkan, jag tror det är lättare för den att ändra riktning, för att den har ändå nånting i bakhuvudet som säger att det finns någonting annat, och det man gjorde var fel. Kanske hade en bättre uppväxt? (ID:3)

Även detta förhållande kan jämföras med vad Jones Young och Powell (2015, s.301–302) slår fast - att *white-collar offenders* upplevs av arbetsgivare skilja sig från majoriteten av de som begår brott och hamnar i fängelse genom att dessa anses vara mindre farliga, mer intelligenta och ha högre socioekonomisk status (a.a.).

5.2 Synen på kvinnor i fängelse

I oktober 2015 utgjorde andelen kvinnor 5% av totalt antal inskrivna klienter på anstalter i Sverige (Kriminalvården, 2016, s.40). De föreställningar om kvinnor i fängelse som framkommit i intervjuerna berör flera olika aspekter som beskrivs tematiskt nedan.

Vi anser att föreställningarna om kvinnor i fängelse kretsar kring två olika typer av kvinnor, dels den slitna och härjade kvinnan med missbruksproblematik, dels kvinnan som fallit offer för ofördelaktiga sociala miljöer. Kvinnor beskrevs i hög grad från en deterministisk utgångspunkt och upplevdes vara mindre klandervärda och ”onda” än männen. Flera arbetsgivare uttryckte att kvinnor är svagare än männen och behöver försvara sig. Detta resultat ligger i linje med en del tidigare forskning på ämnet attityder om kvinnor i fängelse (se t.ex. Horn & Hollin, 1997, s. 199; Jones Young & Powell, 2015, s.303–304).

Sammanfattningsvis anser vi att det framkommit i intervjuerna med arbetsgivarna och vidare i analysen att det finns en skillnad i föreställningar som specifikt handlar om kvinnor i fängelse, jämfört med generella föreställningar om fängelsedömda (i huvudsak män). Skillnaderna består bl.a. i att kvinnors brottsliga handlingar i högre utsträckning ses som antingen påverkade av social miljö, en nyckfull personlighet eller som självförsvar.

5.2.1 Lägre risk att bli dömd

Flera arbetsgivare nämnde att kvinnor löper mindre risk att bli dömda till ett fängelsestraff än män. Dessutom upplevdes att kvinnor inte döms till lika hårda fängelsestraff. Dessa föreställningar kan kopplas till arbetsgivarnas egna åsikter, dvs att arbetsgivarna själva är mer förlåtande gentemot kvinnor och mer benägna att straffa männen hårdare och därmed också har en tro på att rättssystemet generellt fungerar så.

Ja, jag tror att det är svårare för en tjej att åka dit. Så tror jag absolut. Lika som att jag tror att jag själv skulle vara mer förlåtande så tror jag att rättssystemet också skulle vara mer förlåtande på något vis. (ID:3)

Enligt Kriminalvården (2016, s.62) var skyddstillsyn den vanligaste påföljden för kvinnliga kriminalvårdsklienter när undersökningen gjordes den 1 oktober 2015. Kvinnor dömdes även i högre utsträckning till frivårdspåföljder än män (a.a.). Andelen kvinnor som avtjänar korta fängelsestraff (lägre än sex månader) uppgick till 66%, vilket var fem procentenheter mer än för den totala anstaltspopulationen (Kriminalvården, 2016, s.63). De uttryckta föreställningarna kan alltså sägas ligga i linje med vad Kriminalvårdens statistik visar gällande hur kvinnor döms. Det framkom också att en del av arbetsgivarna upplever att anledningen att kvinnor löper mindre risk att hamna i fängelse helt enkelt beror på att kvinnor begår mindre brott än män.

Det har ju varit väldigt mycket debatt om det här, eller hur? Att kvinnor har lättare att slippa en dom, det är lite vad massmedia säger. På grund av olika anledningar. Man har lyft fram saker som är förmildrande. Men jag tror inte att det handlar om det. Det kanske är färre kvinnor som egentligen går över tröskeln att...utföra ett brott. (ID:2)

5.2.2 En viss typ av kvinna

I intervjuerna framkom att en kvinnlig fängelsedomds utseende, personlighetsdrag och uppförande skiljer sig från andra kvinnors, i likhet med den stereotype mannen i fängelse som skiljer sig från ”vem som helst” (se avsnitt 5.1). Detta menar vi belyses av nedanstående uttalande från en arbetsgivare som svar på frågan om hur denne skulle beskriva kvinnor i fängelse och om det finns gemensamma kännetecken hos dem:

Ja det gör det säkert, jag tror det är lite så man känner, att dom är lite mer slitna och temperamentsfulla. Eller – mer impulsiva! (ID:3)

Här beskrivs kvinnor i fängelse som en grupp med gemensamma personlighetsdrag som kännetecken. I nedanstående citat från en annan intervju beskrivs istället kvinnor i fängelse ha gemensamma bakgrundsfaktorer som därigenom skapat en ”hårdhudhet”:

Ja men som jag ser det med kvinnor så är det väl lite hårdhudade brudar som har varit med om ganska mycket och blivit luttrade i livet och har haft det ganska svårt. (ID:2)

I ljuset av de uppfattningar som redogörs för i avsnitt 5.2.1 och som handlar om rättssystemets mildare hantering av kvinnor uttrycks i sammanhanget även föreställningar om att de kvinnor som trots allt sitter i fängelse är mer förhärdade brottslingar och inte några som bara ”råkat” åka fast:

Ja... Ja men egentligen är det ju riktiga banditer som sitter där då (*skratt*). Jag tror nog lite mer så, att tjejerna som har åkt dit...dom har nog kanske inte åkt dit av slumpen, då är nog dom lite mer förhärdade brottslingar. (ID:3)

I samband med detta uttrycktes också att kvinnorna ändå blivit mildare bedömda av rättssystemet och att det krävs ett ”grövre” brott av en kvinna än en man för att bli dömd till exempelvis tre års fängelsestraff.

Då skulle jag nog känna att...då sitter kvinnan – det här är bara min personliga åsikt – då har kvinnan ett grövre brott, gjort någonting grövre som sitter i tre år än en man har gjort. Jag vet inte varför det poppar upp, men så tänker jag. (ID:2)

Vi anser att denna bild av kvinnliga fängelsedömda kan bero på den massmediala bilden av kvinnliga brottslingar. Det är inte längre någon nyhet att media utgör en stor faktor i skapandet och upprätthållandet av konstruktioner i vår sociala värld (Davies, 2011, s.37). Vi förlitar oss på de stereotyper som ofta målas upp som ansvariga för grova brott såsom ”terroristen”, ”pedofilen”, ”rånaren” och ”våldtäktsmannen” (Davies, 2011, s.38). Medias konstruktioner av vem som utför och vem som utsätts för brott skapar representationer som överförs till samhällsbilden i stort. Kvinnliga brottslingar får generellt mindre medialt utrymme än manliga brottslingar, såtillvida det inte handlar om grova våldsbrott och då

beskrivs kvinnliga förövare ofta med traditionellt manliga och skrämmande attribut (Davies, 2011, s.43).⁶

Till skillnad från allmänna föreställningar om personer i fängelse tolkar vi inte det som att arbetsgivarna anser att ”vilken kvinna som helst” kan hamna i fängelse. I de fall där kvinnor i fängelse inte tillskrevs några stereotypiska personlighetsdrag ansågs yttre omständigheter som pådrivande av den brottsliga handlingen, närmare beskrivet nedan.

5.2.3 Kvinnors brottslighet beror på yttre omständigheter

Även om kvinnor i fängelse beskrevs på ett stereotypt sätt kan vi ändå se en välvilja i arbetsgivarnas beskrivningar om varför kvinnor hamnar i fängelse. Flera av arbetsgivarna uttryckte att de gärna vill tro på yttre omständigheter som förklaring.

Ja (*harklar sig*) alltså, jag tror att man innerst inne är mer förlåtande mot tjejer, att man tänker att det var omständigheterna som gjorde det. Om det är en kille så tror jag att det blir lite mer att det är en buse (*skratt*). (ID:3)

Dessa yttre omständigheter beskrevs ofta i termer av att kvinnan har ”hamnat” i fel sällskap eller i fel miljöer:

Att hamna med fel karlar och i fel uppväxtmiljö! Det är därför det är så viktigt att barnen idrottar, har rätt kompisar och...sen kan det bli fel ändå, men man får lära sig hemifrån vad som är rätt och fel. (ID:4)

Men kunde också beskrivas som en följd av missbruksproblematik:

Jag tror att kvinnliga brott ligger mycket mer kopplat till missbruk. Jag vet ju att det är ganska stor andel kvinnor som är dömda för...för...våldsbrott också. Men jag tror att det är mer i relation till narkotikamissbruket. (ID:2)

Brott begångna av kvinnor har historiskt beskrivits annorlunda än männens brottslighet (jmf Sarnecki, 2014, s.229). Inte sällan beskrivs män som kalkylerande och besvärliga personer medan kvinnor beskrivs vara tvingade till brottsliga handlingar på grund av social-, ekonomisk, och strukturell marginalisering (Davies, 2011, s.92). På grund av dessa ”bortförklaringar” har kvinnliga förövare setts som offer för sina omständigheter och fokus har flyttats från kriminella handlingar till att se den svaga kvinnan som överlevare som kämpar mot orättvisa och fattigdom (a.a.). Liknande förklaringar och uttryck för förmildrande omständigheter kan skönjas i arbetsgivarnas diskussioner gällande olika brottstyper och specifikt vid partnervåld, vilket vi redogör för nedan.

5.2.4 Skillnad på våldsbrott beroende på gärningspersonens kön

Som tidigare nämnt anser vi att resultaten i vår studie kan tolkas som att välvillighet ligger bakom föreställningar om kvinnor i fängelse. Det visade sig också i intervjuerna att beroende

⁶Se t.ex. <http://www.expressen.se/nyheter/sveriges-farligaste-kvinnor---sa-klarar-de-livet-i-fangelse/> från 2017 och <http://www.aftonbladet.se/kvinna/0001/09/farliga.html> från 2000.

på vilket kön en gärningsperson har bedömde arbetsgivarna brott på olika sätt, något som blir tydligast vid våldsbrottslighet. Viljan att göra skillnad på män och kvinnor vid partnervåld illustreras tydligt i nedanstående uttalande där kvinnan konstrueras som det mer försvarslösa könet och som därför måste ta till våld för att försvara sig, medan mannen ses som ”skurkaktig” för att han gett sig på någon som förmodas vara svagare.

Ja, därför att nio gånger av tio är mannen starkare...och att ge sig på någon som är svagare...det tycker jag är fruktansvärt! (ID:4)

Denna syn på kvinnan som försvarslös kan göra att en kvinna som döms för partnervåld har lättare för att bli förlåten och att komma in i det etablerade samhället igen. En nyfikenhet fanns kring kvinnor som döms för partnervåld då denna brottstyp konstrueras som ett typiskt ”manligt” brott:

Ja...jag tror i alla fall att jag skulle tycka sämre om – jo jag skulle tycka sämre om killen på något vis för att han har slagit en som (*harklar sig*) förmodligen är i underläge. (*kortare* paus) Sen skulle jag vara mer nyfiken kring tjejen där och vad som egentligen hände för där skulle jag kunna tänka mig att det kanske var ett försvar som gick överstyr. (ID:3)

Det framkom också föreställningar i skillnader mellan män och kvinnors benägenhet att begå våldsbrott liknande de som tidigare redogjorts för, dvs att kvinnor kanske inte lika ofta går över gränsen som män. Detta kan anses illustreras av ett uttalande från en arbetsgivare som belyser skillnader mellan män och kvinnors konfliktverktyg där kvinnor beskrevs som lugnare och hellre löser konflikter genom att resonera, medan män upplevdes sakna den förmågan och därför tar till fysiska metoder:

Jättesvärt. Jag tror män är mer fysiska, alltså dom är...vi tjejer vi pratar om saker och vi försöker - vi är lugnare på något sätt - jag säger inte att vi är klokare och bättre, men kanske männen ibland tar till...det fysiska. För dom kanske inte kan uttrycka sig på samma sätt som vi kvinnor kan göra. Så där tror jag att det är en liten skillnad. Det är väl olika brott vad jag kan tänka mig. Om man tittar på alla män som sitter inne och alla kvinnor, så tror jag att det kanske skiljer sig lite på...att det är mer våldsbrott hos män än vad det är hos kvinnor. Inbillar jag mig. (ID:6)

Dessa föreställningar kan ses som sprungna ur de sociala konstruktioner som finns kring genus, vilka egenskaper som ses som typiskt manliga och kvinnliga, och vad som associeras till maskulinitet och femininitet. Det är exempelvis en vanlig kategorisering att placera ”konfliktlösare”, ”passiv”, och ”emotionell” under kvinnlighet, medan bl.a. ”aktiv”, ”aggressiv” och ”konfliktsökande” listas under manlighet (Davies, 2011, s.11).

5.2.5 Frågan om kön en ”het potatis”?

Vi uppfattar att arbetsgivarna i stor utsträckning försökte betona att man inte ser någon skillnad på män och kvinnor i fängelse, i likhet med betoningen på att det inte finns någon stereotyp fängelsedömd (se avsnitt 5.1). Flera av arbetsgivarna, som i andra frågor framstod som frispråkiga, uttryckte knappt någon föreställning om kvinnor i fängelse eller deras brottslighet, trots upprepade frågor där en del frågor t.o.m. kan uppfattas som ledande.

I: Finns det något typiskt kvinnligt brott? Om vi säger att män begår vissa typer av brott och kvinnor andra?

ID:1: (*skrattar till*) Nej jag ska vara helt ärlig, det finns ingenting. Alla kan ju begå vilka brott som helst! (*ler*) En kvinna kan ju våldta och män också. En kvinna kan ju döda och män också. Så det är inget som jag vet. Alla kan ju...jag tycker inte det ska vara någon skillnad.

Ovan menar arbetsgivaren först att det inte finns några könsspecifika brottstyper. I den sista meningen framkommer dock att arbetsgivaren inte anser att det *borde* vara någon skillnad, vilket inte nödvändigtvis innebär en föreställning om att skillnader inte existerar.

Sammanfattningsvis uppfattar vi att det *finns* skillnader i föreställningar om kvinnor och män i fängelse hos arbetsgivarna men att frågan om könsskillnader är en känslig sådan. Detta kan ha påverkat svaren då vi uppfattar att arbetsgivarna inte vill anses vara fördomsfulla och ge uttryck för stereotyper.

5.3 Brottstyp påverkar anställningsbarheten

Som tidigare nämnt visar forskning på området att brottstypen spelar en stor roll när det gäller arbetsgivares inställning till att anställa tidigare fängelsedömda. I linje med detta uttryckte samtliga arbetsgivare i vår studie att brottet, för vilket en person är dömd till fängelse, påverkar huruvida man kan tänka sig att anställa en tidigare fängelsedömd eller inte:

...man säger väl så, har man...gjort klart sitt fängelsestraff så har man väl sonat, gjort klart, gjort upp räkningen men...jag kan väl ärligt säga att...jag tror...nu har vi inte varit i den situationen, men jag tror att vi skulle titta på vilken typ av brott det var. Det tror jag bestämt, det tror jag vi skulle göra. Men vi har inte varit i den situationen. (ID:6)

Det beror på brottet! Vad man har gjort innan! Det...och samtidigt så...det beror på brottet man har gjort innan. (ID:4)

5.3.1 Vålds- och sexualbrott

Vi tolkar arbetsgivarnas uttalanden som att våldsbrott och sexualbrott framför allt påverkar anställningsbarheten negativt. Detta då samtliga resonerade kring dessa brottstyper på ett liknande sätt, vilket illustreras i följande uttalande:

Personligen skulle jag ha jättesvårt att anställa någon som har begått ett våldsbrott eller ett sexbrott. Och det är min personliga åsikt bara för att mina värderingar är som dom är och så har man barn och barnbarn som man tänker på. Men...nej det är jättesvårt att svara på. (ID:2)

Även tidigare forskning inom detta område tyder på att arbetsgivare ser mer negativt på s.k. brott mot person än andra typer av brott (se t.ex. Haslewood-Pócsik et al., 2008; Holzer et al., 2004; Jones Young & Powell, 2015). Haslewood-Pócsik et al. (2008, s.23) menar till exempel att arbetsgivarna upplever att dessa brott är förknippade med vissa risker för den egna fysiska säkerheten samt personal och kunders säkerhet. Även i vår studie framhävde arbetsgivarna att

den egna och de anställdas säkerhet är särskilt prioriterad och skyddsvärd vid dessa brottstyper, vilket även framkommer av citatet ovan. Eventuella skador på företaget nämns inte i dessa sammanhang. Arbetsgivarna uttryckte vidare att de skulle känna obehag och oro av att arbeta med en person som suttit i fängelse för denna typ av brott. Större avstånd togs till sexualbrottslingar än våldsbrottslingar, vilket vi tolkar beror på att sexualbrott ofta ses av samhället som en avskyvärd och oförsvarlig handling. Vålds- och sexualbrott verkade dessutom värderas subjektivt utifrån egna värderingar och vad arbetsgivarna själva anser är acceptabelt och inte. Det blev tydligt att arbetsgivarna i denna fråga klev ur rollen som representant för företaget och talade utifrån egna personliga åsikter. Följande uttalande är taget ur en diskussion kring våldtäktsmän:

I: Varför skulle du säga nej då?

ID:1: Ja... Min familj jobbar här inne, så jag skulle vara orolig över att min fru jobbar ensam här inne när jag inte är på plats. Det är bara för oroligheten.

I: Inte att firman skulle ta skada?

ID:1: Nej alltså, firman...den kan man bygga upp igen. Det är inte svårt.

Det skulle kunna hävdas att skador på ett företags personal också är att betrakta som en skada på själva företaget. Vi anser ändå att den personliga fysiska säkerheten, både för den enskilda arbetsgivaren och dennes anställda, går att särskilja från företagets skador, vilka vi tolkar vara av mer ekonomisk natur alternativt skador på företagets image.

Våldsbrott, såsom exempelvis misshandel, upplevdes dock som ett tudelat moraliskt dilemma. Å ena sidan uttrycktes att en person som har suttit i fängelse för misshandel är labil och okontrollerbar, vilket påverkar förtroendet för personen. Detta är fallet vid partnervåld, om personen har upprepade misshandelsdomar eller om misshandeln sker i samband med annan kriminell verksamhet. Å andra sidan beskrev arbetsgivarna att en misshandelsdom i vissa fall omgärdas av vissa förmildrande omständigheter vilka gör att de är villiga att visa en större förståelse:

I: Hur tänker du kring till exempel våldsbrott?

ID:5: Ja...det beror ju också på när det har hänt, om det är en engångsföreteelse eller om det är nåt återkommande. Då tycker jag att man får en bild av, är det här nånting som kan komma tillbaka? Då vill man ju inte. Ja, svårt. (skratt)

I: Om det skulle vara nån som suttit i fängelse för våldsbrott.

ID:4: Ja.

I: Skulle du vara orolig för nåt då? Vad tänker du skulle kunna hända?

ID:4: Ja jag är lite fundersam, till exempel vilken typ av våldsbrott har dom suttit för. Jag är intresserad av vad det är.

Om misshandeln är att se som en engångshändelse eller ett bråk på krogen som urartat var arbetsgivarna mer benägna att anställa personen. Vi tolkar detta som att det viktigaste för arbetsgivarna när det kommer till personer som suttit i fängelse för våldsbrott är att veta omständigheterna kring brottstillfället för att på så sätt kunna bilda sig en uppfattning om personen. Att kunna känna förtroende framhävdes som den viktigaste aspekten när det gäller anställningsbarheten vid våldsbrott. En arbetsgivare uttryckte sig på följande sätt när denna jämför anställningsbarheten mellan en person som suttit i fängelse för ekonomisk brottslighet jämfört med en person som blivit dömd för misshandel:

Jag skulle nog känna såhär, att om den personen som gjort det ekonomiska brottet är ute och XX (*anonymiserade arbetsuppgifter, reds.anm.*) skulle jag nog inte ha så jättestora problem med det. Om jag för övrigt känner förtroende för personen. Så skulle jag nog känna...men sen den där rackaren som åkt dit på misshandel där...där känner jag att det blir en jättestor personfråga, där man vill veta väldigt mycket om personen, och kanske testa den om den verkar lovande. Kanske jobba ett tag med den personen så man får se hur personen funkar och hur hetsig verkar man vara. Man vet ju att alla kan ha en dålig dag och få nån form av snedtändning om man druckit för mycket eller om det blir nåt fel, och det räcker egentligen med ett slag så åker man i finkan om det tar illa. Jag tror det blir en personfråga, känns det som man har förtroende för den då tror jag det funkar. (ID:3)

5.3.2 Trafik- och narkotikabrott

De brott som ibland beskrivs som offerlösa (jmf Sarnecki, 2014, s.64), exempelvis rattfylleri och narkotikabrott, är brott som endast en av arbetsgivarna i vår studie uttryckte att den skulle ha svårt att ha överseende med. De andra arbetsgivarna uttryckte att de skulle kunna tänka sig att anställa en person som suttit i fängelse för dessa brott om personen i fråga kommit ur eventuellt missbruk eller om händelsen var att se som en engångsföreteelse. Även detta är ett förhållande som går i linje med tidigare forskning. Enligt Holzer et al. (2004, s.42) till exempel kunde nästan 50% av arbetsgivarna i deras studie tänka sig att anställa en person som fått fängelse för narkotikabrott.

Vid alkoholrelaterade trafikbrott var förståelsen bland arbetsgivarna i vår studie ändå större än vid narkotikabrott och dessa brott påverkade även anställningsbarheten som minst. Detta resultat återfinns även i tidigare forskning. Enligt Haslewood-Pócsik et al. (2008, s.21) anger endast 3% av arbetsgivarna att trafikbrott är ett hinder för anställning. Dock framgår det inte i deras studie vad som exakt menas med trafikbrott – om det enbart gäller hastighetsöverträdelse eller om även alkohol- och narkotikarelaterad trafikbrottslighet räknas in i denna kategori. Vi tolkar det som framkommit i våra intervjuer som att arbetsgivarna har en föreställning om att all narkotikarelaterad brottslighet grundar sig i en missbruks- eller beroendeproblematik, och att narkotikabruk upplevs vara mer destruktivt och farligare än alkoholbruk. Denna föreställning om allt narkotikabruk som missbruks-/beroendeproblematik kan grunda sig i att all form av narkotikaanvändning är kriminaliserat till skillnad från bruk av alkohol. Därför kan den restriktiva hållning mot narkotika som finns i svensk kriminalpolitik ses som exempel på när en samhällskontext spelar en stor roll i konstruerandet

av vad som ses som ett problematiskt beteende, snarare än själva handlingen i sig (jmf Billinger & Hübner, 2009, s.10).

Även om arbetsgivarna uttryckte att trafikbrottslighet med fängelsestraff som påföljd inte enkom skulle hindra en person att få en anställning på arbetsplatsen såg inte alla arbetsgivare på handlingen med blida ögon. Vi tolkar det som att några av arbetsgivarna i vår studie ansåg att ratttonykterhet är ett agerande som säger något om personens karaktär:

Då har man ju tappat respekten och ansvaret för sina medmänniskor. (ID:6)

Det där är ju säkert också olika. Nån som kanske medvetet som sätter sig i bilen, eller nån som kör dagen därpå. Det är oansvarigt vilket som, men det tror jag också som alla andra...att det finns, man måste titta på det...sätta sig i bilen när man är onykter det tycker jag är otroligt ansvarslost...och visar en respektlöshet som...som jag har svårt att acceptera. (ID:6)

Men om brottet begicks längre bak i tiden kunde det förbises:

Jag tror såhär, att om det var för ganska länge sen och den personen fått kontroll på begäret, då känns det som att det skulle funka. Sen kanske man skulle överväga alkoholås ändå, men annars tycker jag inte det skulle vara nån jättegrej då, men skulle det vara nyligen och personen fortfarande känns som att den partar lite och sådär... Eller samtidigt... (ID:3)

Både vad gäller trafik- och narkotikabrottslighet framhävde arbetsgivarna att riskerna med att anställa en tidigare fängelsedömd är kopplade till företaget. Det är således företaget som upplevs löpa störst risk att skadas om personer med denna brottsbelastning anställs. Exempel på skador är att personen missköter arbetet, inte kommer till jobbet och därmed skadar företaget ekonomiskt med sin frånvaro eller att personen är påverkad bland kunder eller klienter vilket skulle kunna påverka företagets anseende och rykte negativt. Oro för den personliga fysiska säkerheten uttrycks inte bland de arbetsgivare som deltog i studien.

Det som framför allt bidrar till att en person som har suttit i fängelse för narkotikarelaterad brottslighet är anställningsbar eller inte är om personen har fått kontroll över sitt missbruk och hur länge denne har varit nykter. Några arbetsgivare framhävde att personkemin spelar en stor roll och att tillit och ärlighet är grundförutsättningen för att det ska fungera. Men helt bekväma och bekymmersfria tolkar vi inte arbetsgivarna vara:

Det...det tror jag inte jag skulle ha så jättestora problem med det, såvitt jag känner förtroende för att man verkligen släppt det och det känns som en ärlig människa som man kan ha en öppen dialog med. Sen kanske man skulle vara lite vaksam emellanåt... (ID:3)

Ja där vill man verkligen se nån typ av behandling eller nånting, som visar att...sen kan man ju alltid få återfall. Men har man nåt sånt tycker jag...då måste du få en chans, skulle jag se det som. Men sen är det ju alltid nervöst för...man vet ju inte. (ID:5)

Anledningen till att flertalet arbetsgivare i studien ändå skulle tänka sig att anställa personer som dömts till fängelse för narkotikabrott anser vi skulle kunna exemplifieras av nedanstående citat – betoningen på att det är ett s.k. offerlöst brott:

Men det är just att... Man är ju godissmissbrukare själv liksom (*skratt*) jag känner medlidande och förstår hur du känner (*skratt*). Nä men det är ju sådär att den har inte gjort nåt elakt mot en annan människa och kanske inte gjort nåt elakt och snott något från en annan, om man nu haft ekonomi för att sköta det (*missbruket – reds anm.*). (ID:3)

Samma arbetsgivare fortsatte:

Men skulle det vara en missbrukare som har haft kombination med stölder och våldsbrott, då skulle man känna lite obehag. Då vet man liksom inte om det är drogerna som gjort det från början eller om man är lite våldsbenägen och lite tjuvaktig och drogerna har kommit på köpet med livsstilen... Så ja... Det är så godtyckliga saker! (ID:3)

Detta sista citat leder in på en viktig aspekt som vi observerat i arbetsgivarnas syn på narkotikarelaterad brottslighet. Denna brottstyp upplevdes vara flerbottnad och komplex, och att det därför är än viktigare att få en känsla av personen innan denne anställs. Med flerbottnad menar vi att narkotikabrottslingar i intervjuerna sällan beskrivs ha begått endast narkotikabrott utan brottet upplevs vara ett av flera andra i en fängelsedom. Det som påverkar anställningsbarheten är om den andra brottsligheten (exempelvis stöld och misshandel) är en konsekvens av missbruket eller om missbruket är en följd av en kriminell livsstil:

Jag tror egentligen...om det är narkotikabrott så kan det ju vara andra konsekvenser utav ett narkotikabrott. Att man är så gravt missbrukare så att man har ställt till det på andra ställen, så man har blivit dömd även för det. Det är sällan man blir dömd bara för ett narkotikabrott, innehav eller brukare. Och då...då kommer ju det här med att man ofta har gjort andra saker för att få pengar. Och då blir det ju stöld och inbrott och såna saker. Så då är det ju inte så att man säger 'nån med narkotikabrott skulle vi ju kunna anställa' för det beror ju på vad är omständigheterna kring den. (ID:2)

5.3.3 Ekonomisk brottslighet

När arbetsgivarna diskuterade ekonomisk brottslighet gick åsikterna mer isär än vid de ovan beskrivna brottstyperna. Överlag tolkar vi ändå det som att de flesta arbetsgivare inte är helt främmande inför att anställa en person som dömts till fängelse för detta. Som vi tidigare redogjort för upplevs ofta fängelsedomda ekobrottslingar vara som "vilka som helst" och anses inte tillhöra den stereotypa majoriteten fängelsedomda (se avsnitt 5.1). När arbetsgivarna kan relatera till personen i fråga om socioekonomisk status, bostadsområde eller utbildningsnivå, eller om inte arbetsgivarna tycker sig se några yttre attribut vilka kan hänföras till stereotypen av en person i fängelse, är en person som suttit i fängelse för ekonomisk brottslighet mer anställningsbar än de andra brottstyperna. Det är en föreställning som även i tidigare forskning anses vara vanligt förekommande (se t.ex. Jones Young & Powell, 2015). Vi tolkar det även som att arbetsgivarna upplever att ekonomisk brottslighet, i likhet med trafikbrottslighet (exklusive rattfylleri som diskuterats i avsnitt 5.3.2), är mer

acceptabelt att förlåta. Vi drar slutsatsen att detta är ett exempel på ytterligare en social konstruktion där s.k. offerlösa brott anses vara mer förståeliga och lättare att ursäktas än brottstyper som inkluderar våld eller hot om våld. Framför allt skattebrott nämns av arbetsgivarna som ett ”harmlost” brott.

Det är nog lite olika vad man är dömd för. Det tror jag är helt olika. Har man suttit inne, som du säger, för en rattfylla eller om man suttit inne för...suttit inne tre månader för ett mindre ekonomiskt brott. Jag tror att dom flesta, alltså allmänheten, grannar och ’ja, men det där var ju dumt’, men jag tror inte man tappar...jag tror att det förtroendet kan man bygga upp igen. Åker man dit för misshandel, eller annat personangrepp...och speciellt när det gäller barn tror jag...det tror jag är jättetufft. Det känns nästan som en omöjlighet. (ID:6)

Med detta följer ändå ett unisont uttalat undantag när en anställning inte är möjlig att erbjuda – då tjänsten som utlyses kräver ekonomiska förkunskaper eller om tjänsten på annat sätt innebär handhavande av större summor pengar. En av studiens arbetsgivare som arbetar på ett företag där pengahantering är en central arbetsuppgift berättade följande:

Och sen just det här med...kopplat till våran verksamhet att just ekonomi. För det handlar ju om också att bygga och få ett förtroende. Nej jag tror att det skulle vara svårt. (ID:2)

En annan arbetsgivare, som arbetar på ett mindre tjänsteföretag, uttryckte detta i en diskussion om vilken brottsbelastning som inte skulle kunna accepteras:

Ja men det är ju det (*stöld – reds.anm.*), och...ja men förskingring och sånt där. Det vill man ju inte ha på ett företag. Eller mycket svartjobb, det vill man ju inte heller anställa nån. Då kan det ju bli ett litet företag på sidan om där våra grejer (*företagets tjänster – reds.anm.*) försvinner. (ID:5)

De potentiella skadeverkningarna som diskuterades i samband med ekonomisk brottslighet var genomgående kopplade till företaget och inte till de anställda, kunderna eller den egna säkerheten. Detta är i linje med Jones Young och Powell (2015, s.301–302) som menar att s.k. *white-collar offenders* ofta ses som mindre farliga än andra brottslingar och sällan upplevs hota den personliga säkerheten.

5.3.4 Branschkoppling

Vi har tidigare nämnt att de arbetsgivare som ingick i vår studie alla kom från olika branscher. Utöver det som framkommit i fråga om uttalade risker kopplat till olika brottstyper samt hur brottstyper påverkar anställningsbarheten i olika stor utsträckning, har det även framkommit vissa variationer beroende på bransch och vilka risker som företaget både direkt och indirekt kan utsättas för. Till exempel framhävde en arbetsgivare från ett transportföretag risker kopplade till trafikbrottslighet såsom rattonykterhet. Arbetsgivaren hade tidigare uttalat att fordon som blir stående och inte kommer ut i trafik kostar företaget pengar:

Ja. Nu har ju vi alkohol i bilarna men man vet aldrig. Om man kommer och blåser och inte får igång bilen och så kommer inte bilen ut i trafik... Men sen vet man aldrig, man kan be nån annan blåsa igång bilen, så det går att luras. Allt går att lura. (ID:4)

En arbetsgivare på ett säkerhetsföretag påtalade betydelsen av att de anställda inte bör ha varit dömda för stöld eller ha gjort inbrott. Detta för att inte påverka företagets anseende eller rykte negativt:

Men om man ser att det...om det blir med så här inbrott och sånt som berör vår bransch på nått sätt, så... (*kortare paus*) Det är ju svårt, det blir ju liksom en avvägning. Ja, men just om det är inbrott och andra grejer så där som. Då...nej men då är det nog stopp tror jag. (ID:5)

En arbetsgivare från ett företag där gästerna till större del utgörs av barnfamiljer berättade i intervjun att det var av yttersta vikt att de försökte undvika att anställa personer som suttit i fängelse för vålds- eller sexualbrott, framför allt mot barn.

Det är ju svårt det där, för har man suttit av sitt straff så är man ju...så ska man vara clean och ren. Men vi är ju XX (*företagsbeskrivning – reds.anm.*) så jag kan säga...jag skulle ju ha svårt att ta in någon som till exempel har suttit inne, som har antastat nå barn...och anställa den här sen i XX (*företagets namn – reds.anm.*)...det...jag tror det...det skulle vara svårt. För skulle det sprida sig så blir ju det...men som sagt, har man suttit i fängelse så ska man ju vara klar men samhället fungerar ju inte så. Tyvärr. Och jag tror inte det skulle vara bra för företaget, och jag tror...man vet ju inte, om faller åter till...och gör om det...så. Vi måste ju tänka på att skydda vår personal och våra gäster. Det är ju lika, man kanske inte skulle anställa nån som har suttit inne tio år för bankrån heller. Med tanke på att det finns stora summor pengar. Så det är svårt! Det är jättesvårt. (ID:6)

5.4 Belastningsregistrets betydelse

Som tidigare beskrivet äger vissa verksamheter en lagstadgad rätt att inför anställning inhämta uppgifter ur belastningsregistret (se avsnitt 2.4). Dock observeras en ökande trend att begära att den arbetssökande själv skall medtaga utdrag ur belastningsregistret, en trend som förekommer inom alla branscher (jmf SOU 2014:48, s.12–13).

I vår studie medverkade arbetsgivare från sex olika arbetsplatser inom sex olika branscher. Av dessa uppgav arbetsgivare från två arbetsplatser att de rutinmässigt begär utdrag ur belastningsregistret innan anställning och en arbetsgivare uppgav att de årligen begär utdrag av alla anställda. Ytterligare två arbetsgivare uppgav att utdrag endast kommer ifråga vid tillsättande av högre chefspositioner men att informella frågor om kriminalitet och den arbetssökandes bakgrund kan förekomma vid intervju. En arbetsgivare uppgav att de aldrig begär utdrag och inte heller frågar om eventuell kriminell bakgrund vid intervju.

5.4.1 Utdrag ur belastningsregistret - ett bra verktyg

På frågan vad man generellt anser om utdrag ur belastningsregistret i rekryteringsprocesser tolkar vi svaren som att arbetsgivarna överlag är positivt inställda till detta. Inga direkta nackdelar framkom ur ett arbetsgivarperspektiv utan snarare ansågs möjligheten att begära utdrag vara ett användbart verktyg. Flera arbetsgivare uttryckte spontant att de endast ser

fördelar med att begära utdrag ur belastningsregistret - detta gällde både arbetsgivare som redan begär utdrag såväl som de arbetsgivare som inte gör det.

Det kan vara fördelar om man anställer någon till en tjänst, det kan vara till exempel någon som ska hantera mycket pengar och ekonomi, och så kollar man brottsregistret och så ser man att den här personen har suttit inne tre gånger, för ekonomiska brott. Då är man ju väldigt väldigt glad att man har kollat. (ID:6)

Oro för att något ska inträffa på arbetsplatsen tolkar vi vara motivet bakom att begära utdrag ur belastningsregistret (vad arbetsgivarna är oroliga för beror på brottstypen, se avsnitt 5.3). Arbetsgivarna uttryckte även rädsla för allmänhetens eller personalens reaktioner om det inträffade något och det senare visade sig att arbetsgivaren inte kontrollerat för eventuell tidigare brottsbelastning. Dessa redogörelser liknar vad tidigare forskning (se t.ex. Bushway, 2004, s.277) också visat gällande arbetsgivares motiv för att begära utdrag, där arbetsplatsens ansvarsskyldighet för sina anställda visat sig vara en betydande faktor. Utdragen används alltså som en form av säkerhetslina för företaget. Utdrag ur belastningsregistret som en del av rekryteringsprocessen ses också som en ”gallring”, då flera arbetsgivare uttryckte att de tror att information om att utdrag krävs för anställning gör att personer med tidigare brottsbelastning undviker att söka arbetet.

Ja det är ju statistiskt också att när man tar utdrag så undviker ju en del att söka till dom arbetsgivarna. (ID:2)

En arbetsgivare uttryckte också en föreställning om att fängelsedömda undviker att söka arbete i vissa branscher där man förväntar sig att arbetsgivaren skall begära utdrag även om detta inte uttryckligen nämns i rekryteringsannonser, såsom säkerhetsföretag och finansföretag. Utöver den tidiga gallring som förfrågan om utdrag tros utgöra menar också arbetsgivarna att i det slutgiltiga valet mellan exempelvis två personer inför anställning kan förekomsten av allvarliga avsnitt i belastningsregistret, som exempelvis en tidigare fängelsedom, innebära att individen inte får arbete.

Men jag tror, och det här är bara vad jag personligen tror, sitter man och väljer mellan två personer till en tjänst, och den ena har ett väldigt tungt belastningsregister så tror jag att vi väljer den som är utan. För att vara säker, för att trygga oss själva. Och det tror jag är ganska naturligt. För att anställa någon, det är ju också en ganska lång process, och kostar både tid och pengar, lära upp personer och slussa in dom i företaget. Så jag tror...där tror jag man väger det negativa mot det positiva i alla lägen. Det kan vara smågrejer också. Men när man kommer till det här sista, att det är två personer så tror jag att den personen skulle falla bort. (ID:6)

5.4.2 Utdrag ur belastningsregistret - ett dilemma

Även om det överlag uttrycks positiva åsikter om utdrag ur belastningsregistret framkom också uttryck som vi tolkar belyser ett moraliskt dilemma hos arbetsgivaren. Vid en upprepning av frågor om synen på utdrag ur belastningsregistret vid anställning nyanserade flera av arbetsgivarna sina tidigare spontana svar. Samtidigt som utdragen fungerar som en informell kontroll uttrycks också en flerbottnad syn på att begära utdrag:

Det är svårt, vet du vad, spontant känner jag att det beror på vad man ska jobba med. Jag tycker inte att man...ska gå och kolla allas privatliv hela tiden. (ID:6)

Utöver medvetenheten om att begärandet av utdrag ur belastningsregistret innebär insyn i en individs privatliv och därmed är en integritetsfråga uttrycktes också funderingar på vad denna typ av kontroll kan innebära för den enskilde individen som söker anställning. Flera arbetsgivare resonerade likt citatet nedan.

Nu vet jag ju inte om alla tar belastningsregister och så när man anställer någon, men om det är svårt att komma in i arbetslivet...det är det ju. Det är ju svårt att få jobb för vem som helst, idag. Och har man då det bakom sig också (*fängelsedom, reds.anm.*) så är det nog ännu svårare... (ID:5)

Funderingarna tolkar vi som uttryck för det dilemma som arbetsgivarna ställs inför; å ena sidan vill man göra trygga val för företagets skull, å andra sidan medvetenheten om vikten av att komma in i arbetslivet och svårigheterna som detta kan medföra för individer som suttit i fängelse. Just vikten av arbete som ett sätt att komma tillbaka in i det etablerade samhället efter avtjänat fängelsestraff är något som alla medverkande arbetsgivare starkt har betonat i funderingarna kring belastningsregistrets betydelse för anställning.

5.5 Vem och varför är viktigare än vad

Som tidigare beskrivits i analysen kan bl.a. brottstypen och gärningspersonens kön påverka hur arbetsgivarna ser på anställningsbarheten hos individer som har suttit i fängelse. Dock har flera andra aspekter som påverkar hur arbetsgivarna ser på att anställa personer som suttit i fängelse framkommit.

5.5.1. Engångsföreteelser och ungdomliga misstag

Flera arbetsgivare betonade att misstag kan göras i ungdomen och hur viktigt det är att då ge individen en ny chans. Vi upplever att ungdomliga misstag är något som de flesta av arbetsgivarna kunde relatera till och därför anses detta som mindre allvarligt. Några av arbetsgivarna berättade om egna erfarenheter av att begå brott i ungdomen och sa sig kunna relatera till känslor av frustration och upplevd orättvisa över att inte få arbete på grund av denna belastning.

Jag tycker det är jätteviktigt att man kan få en ny chans om brottet är så att man kan se att det var engångshändelse, ungdomlig försummelse eller vad det nu kan vara. (ID:2)

Ovan framkommer att det är viktigt att arbetsgivarna kan se att brottet man suttit i fängelse för är något som kan betraktas som en engångshändelse för att individen skall ses som anställningsbar. Alla de intervjuade arbetsgivarna uttryckte också att det var viktigt att fängelsestraffet låg långt tillbaka i tiden, ett resultat som ligger i linje med Holzer et al. (2004, s.41), vilka menar att personliga faktorer spelar in i anställningsbeslut av före detta fängelsedomda, där en aspekt som nämns som viktig är förfluten tid efter frigivning.

5.5.2 Viljan till förändring och ökad kunskap

Dessutom betonade alla medverkande arbetsgivare vikten av att se vilja till förändring som avgörande för att en individ som suttit i fängelse skall ses som anställningsbar. Om individen visar att han eller hon verkligen vill förändras och tar avstånd från det brott man suttit i fängelse för uttryckte flera arbetsgivare specifikt att de vill vara med i förändringsprocessen.

Att vi är överens om att vi tror på den här personen och vill hjälpa den. Och det handlar om... Det är som jag har sagt tidigare att det handlar ganska mycket om individuellt. 'Hur mycket ser jag att den här personen verkligen vill förändra?'. Kan vi vara en stöttelelare i det så vore det ju jättebra. (ID:2)

För flera arbetsgivare ansågs konkreta åtgärder, som exempelvis behandling eller utbildning, vara exempel på att en individ har viljan att komma vidare från sin fängelsedom. Flera arbetsgivare uttryckte också förväntningar på Kriminalvården och betonade vikten av att det inte bara är upp till individen själv, utan verkställande myndighet bör ge individer i fängelse bra förutsättningar att förändras.

Man vill ju se någon sorts förändring hos den människan. Så är det ju! Och det är ju svårt att se. Men alltså... Det är mycket upp till fängelsevården, hur dom jobbar med det. Tycker jag. Hur dom kommer ut. Kommer dom ut som nya människor eller... är det bara förvaring i ett år. (ID:5)

Flera av arbetsgivarna ansåg också att myndigheterna har ett ansvar att informera samhället och öka kunskapen om fängelsedomda personer.

ID:6: Jag tror att vi vet för lite... om personer som sitter i fängelse idag och hur deras fängelsetid ser ut. Vi kanske inte vet att dom är förberedda till att komma ut, att dom faktiskt har gjort en planering för att komma ut. Jag tror inte att vi... jag tror vi vet för lite. Jag tror att man måste öka medvetenheten om att... 'Vad gör dom under den här tiden i fängelset', för jag tror att vissa kanske tror att dom bara sitter där och läser böcker och tittar på film, att dom verkligen måste göra något vettigt. Att dom är redo att komma ut i verkligheten igen utanför fängelset. Det tror jag är viktigt, att man får lite mer information eller insyn i.

I: Är det upp till Kriminalvården att öka insynen?

ID:6: Ja, det tycker jag.

I ovanstående meningsutbyte tolkar vi att arbetsgivaren upplever att diskriminering av fängelsedomda på arbetsmarknaden till stor del beror på okunskap bland arbetsgivare och att detta kan förebyggas genom mer kunskap. Forskning visar också att upplysningar om vilka fördelar som individen och samhället i stort kan vinna på att anställa en dömd person förbättrar anställningsbarheten. Batastini et al. (2014, s.529–530) visar att kunskap om fördelarna med anställning leder till att dömda personer ses som lika anställningsbara som

icke brottsdömda individer⁷. Detta talar för att kunskap om ämnet påverkar arbetsgivares attityder gentemot brottsdömda individer, i likhet med resultaten från vår studie.

5.5.3 Viktigast av allt är ändå individen

Något som genomgående framkom uttryckligen från alla arbetsgivare var att förekomsten av ett fängelsestraff kan uppvägas av att individen uppfattas som en i övrigt lovande person för tjänsten och att arbetsgivaren får en positiv uppfattning av individen som person. Uppfattningen om den arbetssökande påverkas till stor del av hur mycket arbetsgivaren själv känner att han eller hon kan relatera till individen. Förekomsten av tidigare fängelsedomar ses inte i något fall som ett definitivt hinder för anställning - under förutsättning att arbetsgivaren får en god uppfattning om personen och känner förtroende för individen.

I: Om det var en väldigt lovande person för anställningen. Tror du att ni skulle ha överseende med i princip vad som än stod där då (*i belastningsregistret - reds. anm.*)?

ID:5: Det tror jag nog att jag skulle ha. Om jag får rätt känsla för den människan. Det tror jag.

Flera av arbetsgivarna kände till någon som hade suttit i fängelse och i diskussioner kring detta framkom att tidigare kopplingar till personen i hög utsträckning påverkar hur anställningsbar denne ses som. Om arbetsgivaren själv kände personen eller hade någon bekant som kunde ”gå i god” för denne kunde man utan vidare betänkligheter tänka sig att anställa personen även fast denne hade suttit i fängelse.

ID:5: (*kortare paus*) Det är ju lättare för mig att förstå nu...ja...då är det ju lättare. Då vet ju jag bakgrunden och jag förstår...vad som hände. Det är lättare.

I: Hur mycket skillnad tror du det gör för vilka uppfattningar man får om en person? När det gäller brottslighet och så. Att man känner dom.

ID:5: Det gör nog skillnad, absolut. Stor skillnad tror jag.

Även om alla medverkande arbetsgivare har uttryckt betänkligheter om fängelsedömda individer och deras anställningsbarhet återkom de i slutändan till att individen ändå kan ses som anställningsbar trots en fängelsedom. Detta beror då på flera olika faktorer där individens personlighet och hur arbetsgivaren uppfattar denne verkar vara det som påverkar anställningsbarheten i störst utsträckning.

Det som är, är ju att det är svåra frågor, sen finns inga glasklara svar på något, och sen är det så att man faller tillbaks hela tiden på att det blir en individuell prövning av den personen och hur personen är. Det är egentligen det som det handlar om i slutändan.
(ID:3)

⁷ Observera att studien berör personer dömda för brott i allmänhet och den stigmatiserande stämpeln ”brottsling”, och inte specifikt fängelsedömda personer.

6. Diskussion

Syftet med studien har varit att studera föreställningar om fängelsedömda hos arbetsgivare samt vilka faktorer som påverkar anställningsbarheten. Våra frågeställningar berörde hur fängelsedömda beskrivs, om brottstypen påverkar arbetsgivarnas attityder till fängelsedömda, vilken roll utdrag ur belastningsregistret har i anställningsprocesser samt om det föreligger några skillnader i föreställningar om fängelsedömda kvinnor och män.

Utifrån syfte och frågeställningar drar vi slutsatsen att fängelsedömda primärt beskrivs utifrån två kategorier; de anställningsbara och de icke anställningsbara. De faktorer som påverkar anställningsbarheten handlar främst om vilken brottstyp som föranlett fängelsedom och de risker som upplevs medfölja denna brottstyp. Exempelvis upplevs en risk för materiella skador på företaget vid ekonomisk brottslighet medan risken och rädslan gäller den personliga säkerheten vid förekomst av vålds- och sexualbrottsdomar. För att gardera sig mot dessa risker anses belastningsregistret vara ett värdefullt verktyg i anställningsprocessen. Samtidigt framhävs att utdrag ur belastningsregistret kan innebära svårigheter för fängelsedömda att återanpassas till samhället. Det som dock påverkade anställningsbarheten i störst utsträckning var huruvida arbetsgivarna upplevde att de fick en god uppfattning om och kände förtroende för individen. Vidare har det framkommit att föreställningar om kvinnor i fängelse skiljer sig från generella föreställningar om fängelsedömda (i huvudsak män). Detta beror på att kvinnor i fängelse i mycket högre utsträckning ses som offer snarare än förövare.

6.1 Synen på fängelsedömda

Den anställningsbara fängelsedömda individen beskrivs som vem som helst, som ”hamnat” i fängelse p.g.a. omständigheter orolaterade till individens person, och som visar en vilja att förbättras, exempelvis genom att utbilda sig i fängelset eller genomgå behandling. De icke anställningsbara kan relateras till bilden av den ideala gärningsmannen (jmf Christie, 2001, s.59), något som vi menar är en social konstruktion av en stereotyp över fängelsedömda som ofta förekommer i populärkultur. Den stereotypiske fängelsedömda ses som determinerad till brottslighet främst på grund av sin bakgrund, den sociala miljön och/eller förekomsten av missbruk eller neuropsykiatriska diagnoser, och stämplas därför som icke anställningsbar eftersom denne anses ha svårt att påverka sin situation och sitt agerande. I själva verket är bilden av den ideala gärningsmannen kraftigt förenklad, något som ger en skev bild av den stereotypiske fängelsedömda.

Baserat på studiens resultat menar vi att fängelsedömda individer stämplas olika. Karaktären på stämplingen är inte bara avhängig omständigheterna runt brottet man suttit i fängelse för utan också en subjektiv uppfattning där stor vikt läggs vid personlighet, gemensamma nätverk och personlig kemi mellan individen och arbetsgivaren. Skillnaden i stämpling anser vi beror på om arbetsgivaren uppfattar personen som tillhörandes den egna gruppen (*eng. in-group*) eller inte (jmf Becker, 1991, s.15). Om en arbetsgivare kan relatera till personen mildras stämplingen och personen uppfattas som mer anställningsbar (a.a.).

6.2 Synen på kvinnor i fängelse

Skillnaderna i föreställningar mellan könen innebär att kvinnor stämplas primärt utifrån könstillhörighet och inte brottstyp. Där män stämplas som ”stereotypisk fängelsedömd” (dvs onda och opålitliga) stämplas kvinnor som offer för sina omständigheter (jmf Davies, 2011, s.92). Det finns också föreställningar om att kvinnors brottslighet i högre utsträckning är missbruksrelaterad än männens. Enligt Kriminalvården (2016, s.80) har dock en högre andel av männen som sitter på anstalt missbruksproblematik än kvinnorna. Arbetsgivarnas föreställningar om kvinnor i fängelse är också att de blir mildare dömda, både av samhället och av rättsvårdande myndigheter. Denna slutsats ligger i linje med Jones Young och Powell (2015) vilka menar att detta kan innebära skillnader i bemötande från bl.a. potentiella arbetsgivare. Dessa föreställningar kan grunda sig i att kvinnor historiskt beskrivits ur ett offerperspektiv och som det svagare könet (jmf Christie, 2001). Könssstereotypiska dikotomier över personlighetsdrag (se t.ex. Davies, 2011, s.11) kan också spela in i konstruerandet av stämpeln på kvinnan som passivt offer för omständigheterna.

Även om kvinnor i fängelse överlag ses som offer framkommer också föreställningar om att de är grövre förbrytare än män i fängelse och att de har ett slitet utseende med specifika personlighetsdrag. Vi menar att detta är en social konstruktion av en bild av den kvinnliga fängelsedömda som innehavande av typiskt manliga drag, något som exempelvis media flitigt reproducerar (jmf Davies, 2011, s.43). Utifrån vårt socialkonstruktionistiska förhållningssätt har vi funderat på hur det faktum att vi är två kvinnor som genomfört intervjuerna kan ha påverkat studien, då vi upplever att arbetsgivarna ofta betonade att de inte tycker att det ska vara någon skillnad. Betoning på jämlikhet och den generella oviljan bland arbetsgivarna att uttala sig specifikt om kvinnor i fängelse kan bero på att arbetsgivarna verkligen inte tycker att det är någon skillnad, men könsfrågan kan också uppfattas som känslig vilket vi upplever kan ha påverkat arbetsgivarnas sätt att uttrycka sig. Tidigare forskning har också presenterat motsägelsefulla resultat - vissa studier har påvisat skillnader i attityder beroende på kön (se t.ex. Horn & Hollin, 1997; Jones Young & Powell, 2015), medan andra studier hävdar att inga attitydskillnader uppvisas (se t.ex. Murphy och Brown, 2000). Vårt resultat visar att det föreligger skillnader i föreställningar om och attityder till kvinnor i fängelse i jämförelse med mer generella föreställningar om vilka (i huvudsak män) som sitter i fängelse. Då forskningen är tvetydig går det inte att dra några slutsatser om vad detta eventuellt kan bero på, även om vi anser att det går att koppla resultatet till föreställningar om kvinnor som offer snarare än gärningsmän.

6.3 Om brottstyp, risk och utdrag ur belastningsregistret

Gällande föreställningar om fängelsedömda beroende på brottstyp framkommer främst skillnader i uppfattningar om vad en brottstyp säger om en persons personlighet och de risker som förknippas med olika brottstyper. Brottstypen spelar en stor roll både när det gäller risk för den personliga säkerheten och för skador på företaget. Utifrån sina betänkligheter om risken med att anställa fängelsedömda framhävs det positiva med belastningsregistret som verktyg och fördelarna med att kunna begära utdrag som förutsättning för anställning.

Som tidigare nämnt varierar stämplingens karaktär beroende på vilken brottstyp en person suttit i fängelse för. Personer som har begått sexual- och våldsbrott stämplas i högre utsträckning som stereotypa fängelsedömda; onda och labila. Stämpeln som en stereotyp fängelsedömd innebar enligt arbetsgivarna också en förhöjd risk för den egna fysiska säkerheten. Detta påverkar tilliten till personen och gör att personen ses som icke anställningsbar. Riskerna förknippade med den här typen av stämpling handlade i stor utsträckning om personskador och mindre om eventuella skador på företaget. Personer som suttit i fängelse för ekonomisk brottslighet och/eller trafikbrottslighet stämplades i regel endast som icke anställningsbara om den sökta tjänsten låg nära brottets art, exempelvis chaufför och rattonykerhet eller ekonomisk brottslighet och economichef. Våra resultat visar att brottstypens relation till branschen eller tjänsten spelar stor roll för den upplevda anställningsbarheten av en fängelsedömd person, något som understöds av resultat från Albright och Denq (1996, s.131). Stämpeln som associerades med dessa, ibland s.k. offerlösa brott, motiverades som rädslor för risker kopplade till företagets ekonomi och anseende.

Vi menar att de olika stämplingarnas innebörd för arbetsgivarnas rädslor är följder av sociala konstruktioner som finns. Rädsla för vilka risker en anställning av en person som suttit i fängelse kan utgöra kan ses sprungna ur de stereotyper över vilka som anses representera olika brottskategorier.

6.4 Avslutande diskussion

I resultaten uttrycktes av arbetsgivarna en syn som vi tolkade som att *vem* och *varför* är viktigare än *vad*. Detta innebär att trots att stor vikt läggs vid brottstyp och upplevda risker associerade med denna menar arbetsgivarna överlag att det viktigaste är att få en bra känsla för personen samt en förståelse för bakgrunden till varför man har suttit i fängelse. Dock uttrycks också explicit att om en person ses som lovande för en tjänst kan detta uppväga ett förflutet i fängelse. Detta anser vi inte får stöd av mer indirekta uttalanden. Därav kan vi dra slutsatsen att, kompetens till trots, den viktigaste förmildrande faktorn för stämpling ändå är hur arbetsgivaren relaterar till och känner förtroende för personen.

Vidare har vi i inledningen av denna uppsats benämnt vikten av anställning för att fängelsedömda skall återetablera sig i samhället efter avtjänat straff och att ett av flera hinder för anställning kan vara diskriminering på arbetsmarknaden. Som tidigare nämnt förekommer i intervjuerna föreställningar om att ökad kunskap minskar diskriminering från arbetsgivare. Apel och Sweeten (2010, s.468–469) drar dock slutsatsen att en del av arbetslösheten bland före detta fängelsedömda beror på att vissa individer inte ens söker laglig anställning. Dessa resultat motsätter sig den samhälleliga diskussionen om att tidigare fängelsedömda inte får anställning på grund av stigmatisering. Även om Apel och Sweeten (2010, s.469) menar att diskriminering också förekommer spelar ändå arbetsgivares betänkligheter mot att anställa tidigare fängelsedömda mindre roll om det är så att de fängelsedömda själva inte är motiverade att arbeta lagligt. Apel och Sweeten (2010, s.469) menar att detta bör belysas och föreslår att det kan bero på en försvagad anknytning till arbetsmarknaden till följd av ett frihetsberövande straff som gör att individer istället vänder sig till illegala alternativ för inkomster.

6.4.1 Metoddiskussion

Vi upplevde att det inledningsvis var viktigt för arbetsgivarna att framstå som fördomsfria och icke-dömande, vilket vi tror påverkade de svar vi till en början fick angående deras syn på fängelsedömda. I diskussionerna efter intervjuerna insåg vi att vi båda hade reflekterat över detta fenomen och att samtliga arbetsgivare upplevdes vara mer yrkesmässiga tidigt i intervjun och tydligt framhävde sig själva som representanter för företaget, till att bli alltmer personliga, subjektiva och i större utsträckning utgå från egna värderingar och upplevelser i diskussionerna. Detta kan ses som ett exempel på att vi som intervjuare är medskapare i det som framkommer under intervjuerna. Vårt mål var att skapa en intervjumiljö som upplevdes som förtrolig och förtroendeingivande för att intervjudeltagarna skulle känna sig trygga och slappna av, vilket förhoppningsvis skulle leda till att vi tillsammans kunde hålla högt i tak. Detta tog sig uttryck bl.a. genom att när intervjuerna hade pågått ett tag och samma frågor om fängelsedömda ställdes igen eller om arbetsgivarna på ett mer indirekt och kanske även på ett omedvetet sätt beskrev fängelsedömda, uttrycktes en mer personligt färgad bild och de föreställningar som uttrycktes ansåg vi vara exempel på sociala konstruktioner av vilka som sitter i fängelse. Att uppnå en positiv och god stämning menar Thomsson (2011, s.93) förbättrar samspelet mellan intervjudeltagaren och intervjuaren och ökar intervjuns kvalitet.

Till en början planerade vi att genomföra två fokusgrupper med 4–6 deltagare i varje grupp. Den ena fokusgruppen skulle omfatta arbetsgivare som saknade koppling till olika arbetsmarknadsprogram på anstalterna (t.ex. reception och butik) medan arbetsgivarna i den andra gruppen skulle komma från branscher där anstalter erbjuder yrkesutbildning och sysselsättning för klienter såsom tvätterier, mekanisk industri samt trä- och snickeriindustrier. Vår förhoppning var att de två fokusgrupperna skulle variera i avseende på branscher men också på arbetsgivare med och utan erfarenhet av anställning av fängelsedömda. Detta ville vi göra för att kunna undersöka om synen på fängelsedömda skilde sig åt mellan grupperna, vilket till en början ingick i studiens syfte. Dock gick detta inte att genomföra. För det första var det svårt att hitta en tid som passade flera arbetsgivare. Vi märkte att personer med personalansvar är mycket uppbokade. För det andra verkade arbetsgivarna avogt inställda till att diskutera ämnet i grupp. Detta ansåg vi vara det största hindret för metoden. Flera arbetsgivare sa sig hellre vilja delta i en enskild intervju. Anledningen till detta kan vara att arbetsgivare i grupp upplever att de representerar arbetsplatsen och att det då inte passar sig att vara personlig och möjligen ambivalent. Vi tror att arbetsgivare i denna situation förväntas kunna ta ställning, vara politiskt korrekta samtidigt som man inte vill verka fördomsfull eller för ”slapp” i vilka man kan tänkas anställa. I likhet med det vi upplevde i början av de enskilda intervjuerna (att arbetsgivarna var professionella och yrkesmässiga) kan deltagande i fokusgrupper kanske sätta press på arbetsgivarna att presentera en tydlig policy kring dessa frågor. Vi upplevde att arbetsgivarna inte hade tagit, och inte heller ville behöva ta, en officiell ställning i dessa frågor. Troligtvis kan detta bero på att ämnet anses vara känsligt. Vi upplever att arbetsgivarna då hellre ville avstå från att delta.

Eftersom vi valde en annan metod för studien ansåg vi det även lämpligt att genomföra smärre förändringar i syfte och frågeställningarna. Ytterligare justeringar i frågeställningarna har även skett efter att alla intervjuer genomförts då nya infallsvinklar och nya teman

uppenbarat sig. Vi inkluderade dessutom ett till teoretiskt perspektiv (teorin om ideala offer) när vi skulle börja med analysen. Att vi gjorde detta berodde på att under intervjuerna och vid transkriberingen upplevde vi att det som framkom var relevant att analysera i ljuset av även denna teori. I linje med ett induktivt förhållningssätt utgjorde förändringarna inget problem utan de är snarare att se som en naturlig del i processen.

6.4.2 Framtida forskning

Att genomföra fokusgrupper med arbetsgivare anser vi ändå vara eftersträvansvärt i framtida forskning. Det vore intressant att undersöka hur arbetsgivare diskuterar dessa frågor i grupp och vilka argument som framförs vad gäller att anställa respektive inte anställa tidigare fängelsedömda. Detta skulle kunna ge en bild över vilka utgångspunkter som *företag* har i dessa frågor och inte den enskilda personalchefen till exempel. Metoden skulle även kunna möjliggöra narrativa analyser och diskursanalyser samt underlätta jämförelser mellan t.ex. olika branscher. Vi anser även att det är påkallat att framtida forskning än mer fokuserar på vad det är som påverkar anställningsbarheten hos tidigare fängelsedömda. Vi har i denna studie diskuterat kring vissa aspekter men det vi anser återstår att diskutera är vad som mer menas med ”det beror på”, utöver det vi har diskuterat i denna studie. Vi tycker även att det vore intressant att undersöka om egna erfarenheter av att begå vissa typer av brott, eller att ha anhöriga som har begått brott, påverkar den upplevda anställningsbarheten hos en person som suttit i fängelse för samma brottstyp. Slutligen hade vi gärna sett framtida forskning om det föreligger skillnader mellan företags officiella policy kring dessa frågor och de personalansvarigas egna föreställningar, hur dessa skillnader i sådana fall kan beskrivas och vilka konsekvenser det får för de tidigare fängelsedömda i rekryteringsprocessen.

Litteraturförteckning

- Akers, R. L., & Sellers, C. S. (2013). *Criminological theories: introduction, evaluation, and application* (6th ed.). New York: Oxford University Press.
- Albright, S., & Denq, F. (1996). Employer attitudes toward hiring ex-offenders [Electronic version]. *Prison Journal*, 76(2), 118–137.
- Allwood, C. M., & Erikson, M. G. (2017). *Grundläggande vetenskapsteori: för psykologi och andra beteendevetenskaper* (2. uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Apel, R., & Sweeten, G. (2010). The Impact of Incarceration on Employment during the Transition to Adulthood. *Social Problems* 57(3), 448–479. doi:10.1525/sp.2010.57.3.448
- Backman, J. (2016). *Rapporter och uppsatser* (3., [rev.] uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Batastini, A. B., Bolanos, A. D., & Morgan, R. D. (2014). Attitudes toward hiring applicants with mental illness and criminal justice involvement: The impact of education and experience. *International Journal of Law and Psychiatry*, 37(5), 524–533. Från <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160252714000363>
- Becker, H. S. (1997). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge* (Repr.). London: Penguin.
- Billinger, K., & Hübner, L. (2009). Inledning. I K, Billinger & L, Hübner (Red.), *Alkohol och droger: samhällsvetenskapliga perspektiv* (s.9–21). Malmö: Gleerup.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2., [rev.] uppl.). Malmö: Liber.
- BRÅ. (2014). Återfall i brott – preliminär statistik för 2013. Från http://bra.se/download/18.25f91bdc15453b49d0f96016/1464679848457/Sammanfattning_ate
- Bushway, S. D. (2004). Labor Market Effects of Permitting Employer Access to Criminal History Records. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20(3), 276–291. doi:10.1177/1043986204266890
- Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I M. Åkerström & I. Sahlin (Red.), *Det motspänstiga offret* (s.46–60). Lund: Studentlitteratur.
- Davies, P. (2011). *Gender, Crime and Victimisation*. London: SAGE.
- Farrington, D. P. (2008). The Integrated Cognitive Antisocial Potential (ICAP) Theory. In D.P. Farrington (Ed.), *Integrated Developmental & Life-Course Theories of Offending. Advances in Criminological Theory* (pp.73–92). New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Fletcher, D. R. (1999). Ex-Offenders and the Labour Market: A Review of the Discourse of Social Exclusion and Consequences for Crime and the New Deal. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 17(4), 431–444. Från <http://journals.sagepub.com.webproxy.student.hig.se:2048/doi/pdf/10.1068/c170431>

- Gill, M. (1997). Employing ex-offenders: A risk or an opportunity? *The Howard Journal*, 36(4), 337–351. Från <http://onlinelibrary.wiley.com/webproxy.student.hig.se:2048/store/10.1111/1468-2311.00063/asset/1468-2311.00063.pdf?v=1&t=j2uyn26a&s=9f1ceca539d1141f87a7f300462282cb21878112>
- Graffam, J., Shinkfield, A. J., & Hardcastle, L. (2008). The Perceived Employability of Ex-Prisoners and Offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52(6), 673–685. doi:10.1177/0306624X07307783
- Haslewood-Pócsik, I., Brown, S., & Spencer, J. (2008). A not so Well-Lit Path: Employers' Perspectives on Employing Ex-offenders. *The Howard Journal*, 47(1), 18–30. doi:10.1111/j.1468-2311.2008.00501.x
- Heber, A. (2012). Brottslingen som brottsoffer. I A. Heber, E. Tiby, & S. Wikman (Red.), *Viktimologisk forskning: brottsoffer i teori och metod* (1. uppl., s.179–199). Lund: Studentlitteratur.
- Holzer, H. J., Raphael, S., & Stoll, M. A. (2004). How willing are employers to hire ex-offenders? *Focus*, 23(2), 40–43. Från <http://www.irp.wisc.edu/publications/focus/pdfs/foc232h.pdf>
- Horn, R., & Hollin, C. R. (1997). Police beliefs about women who offend. *Legal and Criminological Psychology*, 2(2), 193–204. Från <http://onlinelibrary.wiley.com/webproxy.student.hig.se:2048/doi/10.1111/j.2044-8333.1997.tb00343.x/epdf>
- Jones Young, N. C., & Powell, G. N. (2015). Hiring ex-offenders: A theoretical model. *Human Resource Management Review*, 25(3), 298–312. doi:10.1016/j.hrmr.2014.11.001
- Kriminalvården. (2014a). *Utvärdering av krami för brottsdömda i Kriminalvården*. Från <http://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/forskningsrapporter/utvardering-av-krami-for-brottsdomda-i-kriminalvardenpdf>
- Kriminalvården. (2014b). *Klientkartläggning 2013 - ett regeringsuppdrag. En presentation av bakgrundsfaktorer hos Kriminalvårdens klienter*. Från https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/kartlaggningar-och-utvarderingar/klientkartlaggning_new.pdf
- Kriminalvården. (2016). *KOS 2015 - Kriminalvård och statistik*. Från <https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/kartlaggningar-och-utvarderingar/kos-2015---kriminalvard-och-statistik.pdf>
- Kriminalvården. (2017). *Kriminalvårdens uppdrag*. Hämtad 17 februari, 2017, från <http://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/kriminalvardens-uppdrag/>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3., [rev.] uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Laub, J., & Sampson, R. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: delinquent boys to age 70*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Lilja, M. (2014). Arbete och brottslighet. I F. Ahmadi & S. Larsson (Red.), *Hälsa, livsmiljö och arbetsliv – ur ett socialt arbete-perspektiv* (s.97–114). Gävle: Gävle University Press.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to design and implementation* (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Murphy, E., & Brown, J. (2000). Exploring gender role identity, value orientation of occupation and sex respondent in influencing attitudes towards male and female offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 5(2), 285–290. Från <http://onlinelibrary.wiley.com.webproxy.student.hig.se:2048/doi/10.1348/135532500168047/epdf>
- Rienecker, L., & Stray Jørgensen, P. (2014). *Att skriva en bra uppsats* (3., omarb. uppl.). Lund: Liber
- Ring, J., & Westfelt, L. (2012). *Återfall i brott: mönster i risken för återfall bland lagförda personer*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Sallander, E., & Alvant, P. (2012). *Samverka för att förebygga återfall i brott*. Stockholm.
- Sarnecki, J. (2014). *Introduktion till kriminologi. 1, Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 1998:620. *Lag om belastningsregister*. Hämtad 14 maj, 2017, från Riksdagen, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1998620-om-belastningsregister_sfs-1998-620
- Skardhamar, T., & Savolainen, J. (2014). Changes in criminal offending around the time of job entry: A study of employment and desistance. *Criminology*, 52(2), 263–291. doi:10.1111/1745-9125.12037
- SOU 2014:48. *Utredningen om registerutdrag i arbetslivet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. Från <http://www.regeringen.se/49baec/contentassets/a3a25e5c168149fc98225a4d79c94538/registerutdrag-i-arbetslivet-sou-201448>
- Svensson, P. (2011). Teorins roll i kvalitativ forskning. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s.182–193). Stockholm: Liber
- Thomsson, H. (2010). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. (2004). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. (Rapport 1:2011). Från <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>

Bilagor

Bilaga 1. Sökning i Discovery

Vi började sökningen med sökorden *ex-prisoner* och *employer* vilket gav 27 träffar, efter att det rensats för dubletter.⁸ Därefter läste vi alla titlarna för att få en känsla för ämnesområdet. Vi valde därefter att läsa abstrakten om artikelns titel eller nyckelord indikerade att arbetsgivares upplevelser, attityder eller föreställningar behandlades. Även titlar som antydde frågan om inställningen till belastningsregister behandlades. Vi var således intresserade av arbetsgivarnas perspektiv och inte de tidigare fängelsedömdas, vilket flertalet av artiklarna handlade om. Vi fann vid denna sökning fem relevanta artiklar. Därefter sökte vi lite bredare med sökorden *ex-prisoner* och *employ**, vilket gav 187 träffar. Efter att vi hade läst igenom alla titlar upprepade vi samma procedur som vid den första sökningen i fråga om vilka abstrakt vi valde att läsa. Utöver de artiklar som vi tidigare funnit hittade vi ytterligare en artikel. Efter dessa sökningar noterade vi vilka andra nyckelord som användes i de artiklar som vi fann relevanta för vårt syfte. Att använda dessa nya nyckelord i en ny sökning är något som Bryman (2011, s.116) menar en bra metod för att hitta fler relevanta artiklar. Vi valde därför i den tredje sökomgången att använda sökorden *prison* och *employability*. Denna sökning genererade 51 träffar och ytterligare en relevant artikel som vi inte stött på tidigare.

Vi noterade att knappt någon artikel handlade om kvinnor i fängelse. Därför gjordes ytterligare en sökning med samma filter och med sökorden *prisoner* och *women*, vilket resulterade i 13 457 träffar. På grund av mängden artiklar läste vi bara titlarna på de första 200 artiklarna. Vi upplevde att merparten av dessa inte berörde attityder eller föreställningar om kvinnliga fängelsedömda. Därför inkluderade vi ett tredje sökord (*attitudes towards*) i nästa sökning. Sökningen *prisoner* och *women* och *attitudes towards* resulterade i 140 träffar efter kontroll för dubletter. Efter läsning av titlar och abstract fann vi ytterligare två artiklar.

Översikt över sökningarna återfinns nedan i figur 1.

⁸ Egentligen startade vi sökningen med sökorden *ex-convict* och *employer*, vilket gav 91 träffar. Däremot fann vi att de flesta av dessa artiklar berörde brottsbelastade personer generellt och inte fängelsedömda specifikt, en distinktion som vi ansåg var viktig att bibehålla vid forskningsgenomgången. Därför valde vi att istället använda sökordet *ex-prisoner*.

Search ID#	Search Terms	Search Options	Last Run Via	Results
S6	prisoner AND women AND attitudes towards	Limiters - Peer Reviewed Expanders - Apply equivalent subjects Search modes - Find all my search terms	Interface - EBSCO Discovery Service Search Screen - Advanced Search Database - Discovery at University of Gävle	232
S5	prisoner AND women	Limiters - Peer Reviewed Expanders - Apply equivalent subjects Search modes - Find all my search terms	Interface - EBSCO Discovery Service Search Screen - Advanced Search Database - Discovery at University of Gävle	13,457
S4	prison AND employability	Limiters - Peer Reviewed Expanders - Apply equivalent subjects Search modes - Find all my search terms	Interface - EBSCO Discovery Service Search Screen - Advanced Search Database - Discovery at University of Gävle	97
S3	ex-prisoner AND employ*	Limiters - Peer Reviewed Expanders - Apply equivalent subjects Search modes - Find all my search terms	Interface - EBSCO Discovery Service Search Screen - Advanced Search Database - Discovery at University of Gävle	426
S2	ex-prisoner AND employer	Limiters - Peer Reviewed Expanders - Apply equivalent subjects Search modes - Find all my search terms	Interface - EBSCO Discovery Service Search Screen - Advanced Search Database - Discovery at University of Gävle	61
S1	ex-convict AND employer	Limiters - Peer Reviewed Expanders - Apply equivalent	Interface - EBSCO Discovery Service	186

Figur 1. Sökhistorik. Dubletter ej möjliga att rensa bort.

Bilaga 2. Informationsbrev

Akademin för hälsa och arbetsliv

Förfrågan om att delta i en studie om fängelsedömda i arbetslivet

Att få ett arbete efter frigivning anses i internationell forskning ofta vara något som minskar risken för återfall i brott. Syftet med studien är att undersöka arbetsgivares föreställningar om fängelsedömda. Studien kommer att genomföras genom enskilda intervjuer med personer som har ansvar för anställningar. Vi vänder oss till arbetsgivare inom Gävle och Sandvikens kommun och det är därför vi kontaktar Dig.

Studien är ett examensarbete på grundnivå och är en del av utbildningen till utredningskriminolog vid Högskolan i Gävle. Intervjun kommer att beröra din uppfattning om fängelsedömda i arbetslivet. Intervjun beräknas ta ca 45–60 min. Intervjun kommer att spelas in och skrivas ut i text.

Den information som Du lämnar kommer att behandlas säkert och förvaras på sådant sätt att ingen obehörig kommer att få ta del av den. Redovisningen av resultatet kommer att ske så att ingen individ kan identifieras. Resultatet kommer att presenteras i form av en muntlig presentation till andra studerande samt i form av ett examensarbete. När examensarbetet är färdigt och godkänt kommer det att finnas i en databas vid Högskolan i Gävle. Du kommer ha möjlighet att ta del av examensarbetet genom att få en kopia av arbetet.

Deltagandet är helt frivilligt och Du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering.

Vi frågar härmed om Du vill delta i denna studie. Kontakta i sådana fall Stina eller Emma via mail eller telefon **senast 2017-04-07**.

Ansvariga för studien är Stina Langer och Emma Lundin. Handledare är My Lilja. Har Du frågor om studien är Du välkommen att höra av dig till någon av oss.

Stina Langer
Student
e-post
telefonnummer

Emma Lundin
Student
e-post
telefonnummer

My Lilja
Handledare
e-post

Bilaga 3. Intervjuguide

Om ID

- Hur länge har du arbetat som personalchef/egen företagare/VD?
- Ålder
- Kön
- Utbildning

Inledning

- Vad anser du är ett brott?
- Vilka typer av brott ger fängelse?

Tema - fängelsedömda

- Har du någon erfarenhet av att anställa personer som suttit i fängelse?
- Har du hört talas om någon som anställt fängelsedömda?
- Har du någon gång diskuterat detta på din arbetsplats?
- Vad skulle du tycka om att anställa någon som har suttit i fängelse?
- Kan det finnas några kännetecken hos dom som hamnar i fängelse?

Tema - belastningsregister

- Begär ni utdrag ur Polismyndighetens belastningsregister vid anställning?
 - Om ja:
 - Har ni någon policy kring hur ni ska förhålla er till den information ni får?
 - Vad avgör om en person kan anställas eller inte – ska det vara tomt i registerutdraget eller gör ni skillnad på olika brott och förseelser?
 - Finns det några fördelar / nackdelar med att begära utdrag ur belastningsregistret?
 - Om nej:
 - Vad tycker du om utdrag ur belastningsregistret vid anställning?
 - Finns det några fördelar / nackdelar med att begära utdrag ur belastningsregistret?

Tema - brottstyp/strafftid

- Om du skulle anställa en person som suttit i fängelse - spelar det någon roll vilket brott personen suttit inne för?
 - Är det någon skillnad på anställningsbarheten för en som suttit inne för våldsbrott/sexbrott/narkotikabrott/trafikbrott?
- Är det skillnad på en person som har suttit i fängelse i tre månader och en person som har suttit i tre år?
 - Hur tror du att lång tid i fängelse påverkar en person?

- Är det skillnad på en kvinna som suttit i fängelse i t.ex. tre år jämfört med en man som suttit i fängelse tre år?

Tema - kön

- Begår män och kvinnor brott av olika anledningar?
- Kan det finnas några kännetecken hos kvinnor som hamnar i fängelse?
- Finns det några typiskt “kvinnliga” brott?
- Om en kvinna suttit i fängelse för misshandel av sin man, skulle det vara skillnad mot en man som suttit i fängelse för misshandel av sin fru?
 - varför / varför inte?

Avslutning

- Vad tror du är viktigt för att f.d. fängelsedömda ska få ett arbete?
- Är det något som vi inte pratat om som du vill tillägga?
- Hur upplever du att ha blivit intervjuad?